

Yehuda's Oration

UNUSUALLY LENGTHY

Conversations in Tanakh are generally recorded in very succinct fashion, and rarely does any single person speak for more than a couple of consecutive verses. Yehuda's plea on behalf of Binyamin at the beginning of Parashat Vayigash is unusual in that it spans a full seventeen verses (Bereshit 44:18-34). In fact, it is the longest speech of any individual in all of Sefer Bereshit.^[1] What is the message of Yehuda's address, and why does he need to carry on for so long?

(Click for this topic in art)

SETTING THE STAGE

The Torah notes that Yehuda draws nearer ("וַיִּגַּשׁ") to Yosef before beginning his speech and asks to "speak in Yosef's ear" ("בְּאָזְנוֹ אֲדַבֵּר"). Yehuda also prefaces his remarks with a plea that he should not provoke Yosef's wrath, given that Yosef is like Paroh.

EN/HE

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדַבֵּר נָא עֲבֹדָה דְּבַר בְּאָזְנוֹ אֲדַבֵּר וְאֵל יַחַר אַפֶּיךָ בְּעֵבְדֶךָ כִּי כְמוֹךָ
כְּפָרְעֹה.

Was Yehuda requesting a private audience with Yosef? Is there anything in Yehuda's words that would require a need for secrecy or that would anger Yosef?

EXTRANEOUS INFORMATION

Yehuda continues his oration by reviewing the protocol of Yosef's interrogation of the brothers when they originally came down to Egypt:

EN/HE

(יט) אֲדַבֵּר שָׂאֵל אֶת עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ לָכֶם אֵב אוֹ אַח. (כ) וַנֹּאמֶר אֵל אֲדַבֵּר יֵשׁ לָנוּ אֵב זָקֵן וַיִּלְדוּ
זָקֵנִים קָטָן וְאַחִיו מֵת וַיִּנְתֵּר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֶהְבּוּ.

But why was there a need for Yehuda to repeat information that Yosef already knew? After all, Yehuda had a powerful argument that he was about to present. So why did he beat around the bush before making his case?^[2]

SUBTLE CHANGES

Yehuda's speech recaps a significant portion of the dialogue of the previous two chapters. While it closely parallels the Torah's earlier accounts of the events, it makes several additions, subtractions, and substitutions. In particular, it cites Yosef himself as saying two things that the narrator never told us he said:

EN/HE

(יט) ...הִישׁ לְכֶם אָב אוֹ אָח.

(כא) ...וְאַשְׁיֵמָה עֵינֵי עַלְיוֹ.

What is the meaning of this phenomenon? Did Yosef really say these words or was Yehuda employing rhetorical license? Either way, why were they significant enough to be included in his monologue?

In [Approaches](#), we will explore the different understandings of the underlying message of Yehuda's words and how and why they impacted upon Yosef.

[1] This is duly noted by N. Leibowitz, *Iyyunim BeSefer Bereshit* (Jerusalem, 1992): 344.

[2] This question is raised by [Ramban](#), [Akeidat Yitzchak](#), and [Abarbanel](#) and amplified by N. Leibowitz, *Iyyunim BeSefer Bereshit* (Jerusalem, 1992): 345.

Yehuda's Oration

Exegetical Approaches

Appeal for Mercy

Yehuda sees little choice other than to beg Yosef to take pity on Yaakov.

SOURCES: [R. Shemuel b. Chofni Gaon](#), [R. Avraham b. HaRambam](#), [Ramban](#), [Ralbag](#), [Akeidat Yitzchak](#), [Abarbanel](#), [Shadal](#)

Did Yehuda think Binyamin was guilty? Ralbag and Shadal assert that even though Yehuda knew full well that Yosef had framed Binyamin, for tactical reasons he chose not to deny the guilt, but rather to appeal to Yosef's mercy.^[1] However, Shadal also cites Rosenmueller's alternative that Yehuda believed that Binyamin had stolen the goblet.

"וַיִּגַשׁ... יְדַבֵּר נָא עִבְדְּךָ דְבַר בְּאָזְנֵי אֲדֹנָי" – Abarbanel suggests that Yehuda wanted to privately offer his deal to replace Binyamin, as it would not be adhering to the letter of the law.^[2]

"וְאֵל יִחַר אַפְּךָ" – R. Avraham b. HaRambam explains that even though Yehuda was only offering words of supplication, he was still concerned that these would arouse the ire of a capricious ruler.

Extraneous details – Both Ramban and Abarbanel question Yehuda's lengthy reiteration of previous events and conclude that Yehuda did so to appeal to Yosef's mercy.

- Ramban asserts that Yehuda needed to begin with Yosef's questioning about their family^[3] to show Yosef that they had been forced to admit the existence of their brother. Had they been quiet, none of the present troubles would have happened.
- Abarbanel, in contrast, suggests that the brothers begin by rhetorically questioning, "Did you ask us if we had a brother or father?" to show how they, on their own, offered this information and, from the very beginning, pointed out their father's unwillingness to part with Binyamin. Yosef, should thus understand that this is not a new ruse created to save Binyamin, but the truth.

"וְאֵשִׁימָה עֵינֵי עָלָיו"

- Most of these commentators understand the phrase to refer to Yosef's promise to watch over Binyamin and care for him.^[4] Even though the text does not put these words in Yosef's mouth, he had actually said them. R. Shemuel b. Chofni Gaon points out that it would be foolhardy for the brothers to lie to Yosef's face about such a thing.
- Shadal, in contrast, asserts that the phrase simply means that Yosef said that he wanted to see Binyamin. The advantage of this approach is that the text does have Yosef requesting to see Binyamin while it never mentions Yosef saying he will protect him.

Subtle differences – Ralbag asserts that many of the differences stem from Yehuda's desire to speak to Yosef with respect. Ramban, Abarbanel, and Shadal add that Yehuda did not want to remind Yosef of the

accusation of spying or the imprisonment of Shimon and thus omitted details or recast certain statements so as to avoid this. Ramban also explains some of the seeming additions of Yehuda as the way of the text to be more concise in one place and lengthier in another.^[5]

Yehuda's character – According to this approach, Yehuda truly wants to prevent causing further pain to his father and is willing to sacrifice himself so that his father can unite with his favored son, Binyamin. In these actions Yehuda portrays how much he has changed from the day he sold Yosef.

Why did Yosef reveal himself? According to Abarbanel, Yehuda's words proved that he had both repented and been properly punished for his deeds, making reconciliation possible.^[6] According to Shadal, though, the speech spoke to Yosef's heart. He was moved to reveal himself either by a desire to see his ailing father, or due to the change in Yehuda.

"**הוֹצִיאֵנוּ כָּל אִישׁ מֵעַלְיָ**" – According to Ramban and Shadal, Yosef did not want to publicly reveal himself so as not to denigrate and embarrass the brothers when he mentioned the sale. In contrast, Ralbag asserts that it is not proper for a ruler to show emotions and cry in front of his people as that will lessen his authority in their eyes.

Lead words "עַבְדְּךָ" and "אֲדֹנָי" – Yehuda's repeated use of "עַבְדְּךָ" (your servant) to refer to himself, his father, and his brothers,^[7] and "אֲדֹנָי" to refer to Yosef,^[8] highlight that he is begging Yosef for mercy.

Crux of the position – Yehuda has only a single objective which is to get Yosef to take pity on Yaakov and therefore accept Yehuda's offer to become his servant in place of Binyamin.

Tacit Reproach

Yehuda subtly hints that Yosef framed them, while outwardly maintaining respect for the person who holds their lives in the balance.

SOURCES: [R. Yosef Bekhor Shor](#), [Ramban's understanding of Chazal](#), [Ma'asei Hashem](#)

Did Yehuda think Binyamin was guilty? This approach revolves around the assumption that Yehuda knew that Yosef had set up the entire theft to frame Binyamin.

"**וַיִּגַּשׁ... יְדַבֵּר נָא עַבְדְּךָ דְבַר בְּאָזְנֵי אֲדֹנָי**" – The Ma'asei Hashem asserts that Yehuda wanted to speak privately to Yosef (lit. into his ear), as he was about to chastise him. Yehuda feared to reproach Yosef in public, lest Yosef react in anger when others learned of his deceit.^[9]

"**וְאֵל יַחַר אַפְּךָ**" – Yehuda opens with these words since he knows his rebuke will likely raise Yosef's ire.

Extraneous details – R"Y Bekhor Shor maintains that Yehuda carefully crafted his words to let Yosef know that he was aware that Yosef was framing them without ever explicitly accusing him. Thus, Yehuda points out that Yosef asked about their family^[10] to hint to Yosef that this was an unusual question which was not asked of everyone, but rather part of Yosef's plan to lure Binyamin to Egypt.^[11] Other comments were aimed at making Yosef feel guilty for contributing to a potentially early demise of his father.^[12]

"וְאֶשְׁמָה עֵינֵי עַלְיוֹ" – R"Y Bekhor Shor^[13] understands this to refer to Yosef's assurance that he would protect Binyamin when he came to Egypt.^[14] Yehuda reminds Yosef of this fact to reproach him for going back on his promise.

Subtle differences – As above, these differences might be explained by Yehuda's desire to maximize Yosef's guilty conscience without outright blaming him for his actions.

Yehuda's character – According to R"Y Bekhor Shor, Yehuda is motivated not by love for his brother or father but because he felt he had no other choice once he had promised to be Binyamin's guarantor.^[15]

Why did Yosef reveal himself? R"Y Bekhor Shor asserts that Yosef felt he had no alternative, since he had no reply to Yehuda's charges and because he realized that he was guilty of causing his father undue suffering.

"הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעַלְי" – R"Y Bekhor Shor posits that Yosef revealed himself in private to ensure that no one would hear of the sale, both not to humiliate the brothers^[16] and because he had been sworn to secrecy.

Lead words "עֲבֹדְךָ" and "אֲדֹנִי" – According to this approach, Yehuda maintains a facade of politeness despite his underlying protest of Yosef's conduct.

Crux of the position – Yehuda's goal is to rebuke Yosef in such a way that he will feel guilty for framing Binyamin. This, he believes, is his only hope for getting Binyamin freed.

Threatening Posture

Yehuda and his brothers take an aggressive stance and threaten Yosef with punishment at the hands of God and man.

SOURCES: [Bereshit Rabbah](#), [Tanchuma \(Warsaw\)](#), [Tanchuma \(Buber\)](#), [Targum Yerushalmi](#), [Rashi](#),

Did Yehuda think Binyamin was guilty? According to most of these sources,^[17] Yehuda believed in Binyamin's innocence and was aware of Yosef's role in planting the cup. This, in part, is what provokes Yehuda to threaten Yosef. In the Tanchuma, Yehuda goes so far as to tell Yosef to his face "דִּן שֶׁקֶר אַתָּה דִּן אוֹתָנוּ".

"וַיִּגַּשׁ... יִדְבֹר נָא עֲבֹדְךָ דְבַר בְּאֲזְנֵי אֲדֹנִי" – This position maintains that the word "וַיִּגַּשׁ" connotes an aggressive approach.^[18] Yehuda does not come to meekly plea on behalf of Binyamin but to actively attack Yosef.

"וְאֵל יִחַר אַפְּךָ" – Rashi maintains that these words prove that Yehuda spoke harshly to Yosef. Yehuda prefaces his speech with this comment because there will be ample reason for Yosef to be angry.^[19]

"כִּי כְמוֹךָ כִּפְרָעָה" – This approach understands these words as a threat rather than an ingratiation of Yosef. Yehuda is telling Yosef that his fate will be similar to that of Paroh, as they are prepared to fight both.^[20] Rashi adds that Hashem will punish Yosef for the wrongful taking of Binyamin, just as He punished Paroh for taking Sarai.^[21]

Extraneous details – This approach reads into the seemingly unnecessary details both implied and explicit blame of Yosef for having orchestrated the framing.

"וְאָשִׁימָה עֵינֵי עָלָיו" – According to this approach, Yosef had said he would watch over Binyamin upon arrival. Yehuda now attacks him for going back on his word: "זו היא השמת עין נהפך הדבר שאמרת לסמיות עינים".^[22]

The brothers' role – The text presents Yehuda as alone speaking to Yosef,^[23] but Bereshit Rabbah and Tanchuma have them play a much more active role; their swords are as ready as Yehuda's to attack. In fact, an allusion to of Shimon and Levi's actions in Shechem as youth, serves as a warning for what the brothers are capable of now as adults.^[24]

A monologue? Although the Torah presents Yehuda's speech as a monologue, Bereshit Rabbah and Tanchuma portray it as a dialogue in which Yehuda and Yosef alternately accuse and threaten each other.

Motivation of the Midrash – As the Biblical text makes no mention of overt hostility or antagonistic verbal accusations, one wonders what is the origin of the Midrashic portrayal.

- Ramban suggests that this Midrash does not mean that Yehuda literally spoke in this fashion,^[25] but rather that Yehuda only hinted at Yosef's involvement in framing the brothers.^[26]
- Nechama Lebowitz suggests that the Midrash is not really suggesting that Yehuda and Yosef argued back and forth,^[27] but is instead depicting an internal dialogue taking place in Yehuda's mind. Yehuda wants to accuse Yosef of deceit, but his conscience tells him that he is equally guilty.^[28] According to this reading, this internal "dialogue" is part of Yehuda's process of repentance.^[29]
- Alternatively, one might suggest that the Midrash views this encounter between Yehuda and Yosef as a foreshadowing (in the manner of מעשה אבות סימן לבנים) of the future interactions between their two tribes. Later in history, these two tribes will vie for kingship and leadership, and thus, here too, the Midrash has them competing.

Yehuda's character – Yehuda emerges as a strong and courageous leader, which matches the portrait of his tribe in the rest of Tanakh. There is much less emphasis on any process of repentance.

Why did Yosef reveal himself? According to Bereshit Rabbah 93:8, Yosef is worried that the brothers might in fact destroy Egypt, and thus reveals himself to prevent this from happening.^[30]

Lead words "עֲבֹדָךְ" and "אֲדֹנָי" – The proliferation of these words throughout Yehuda's speech lend it a tone of submissiveness and respect. This does not fit with the picture of Yehuda's aggressive character presented by this approach.^[31]

^[1] See Shadal that Yehuda realized that maintaining innocence would anger Yosef more.

^[2] He compares this to offering a judge a bribe, which would only be done behind closed doors.

^[3] Ramban does not relate to the fact that in the original telling, the brothers offer information about their family, not in response to Yosef's question, but on their own when defending themselves against the charge of

espionage.

[4] They point to the similar phrase in Yirmeyahu 39:12 and 40:4 where the context implies some sort of protection.

[5] Compare to the Akeidat Yitzchak who explains that Yehuda is using rhetorical license and is being true to the implications of what was said even if not to the exact words ("לא היו אותן הדברים כן בפועל. אבל שהיו שם בכח"). As an example, he suggests that when Yosef accused the brothers of being spies, it was the equivalent of interrogating them about their family history.

[6] Abarbanel (as well as some of the other exegetes who take this approach) is thus consistent with his general understanding that all of Yosef's actions (and particularly the framing of Binyamin) were motivated by a desire to test and facilitate the brothers' repentance. For elaboration, see [Why Did Yosef Frame Binyamin?](#).

[7] Forms of the word עבד appear thirteen times in Yehuda's oration.

[8] Yehuda uses the word "אֲדֹנָי" seven times in the course of his address.

[9] The Ma'asei Hashem also cites a creative reading of the verse which suggests that "עֶבְדְּךָ" refers to Yosef's chief of staff who had framed Binyamin. According to this, Yehuda is telling Yosef to let his servant / chief of staff speak privately with him and confirm that Binyamin did not steal the goblet.

[10] R"Y Bekhor Shor, apparently, assumes that Yosef did ask this even though it is not mentioned in the original narrative.

[11] Similarly, Yehuda repeats Yosef's request to bring Binyamin to tell Yosef that he knows very well that Binyamin's descent would prove nothing regarding the charge of espionage. This constituted further proof that the request must have been for a different purpose.

[12] For example, Yehuda reminds Yosef that they had told him that their father could not bear to be separated from Binyamin, but that Yosef had not heeded their warning.

[13] See also Ramban.

[14] Both are assuming that Yosef actually said this even though the text has not mentioned it beforehand.

[15] R"Y Bekhor Shor maintains that Yehuda knew that he could not go home without Binyamin, and if so, he had little to lose by offering himself in his place. This explanation is consistent with R"Y Bekhor Shor's understanding of many of the characters in Sefer Bereshit as motivated by their own self-interests. For elaboration, see [Why Did Yosef Frame Binyamin?](#).

[16] He further suggests that if the brothers were very embarrassed they might have denied knowing Yosef altogether.

[17] Targum Yerushalmi does not relate to the issue directly, but very possibly also assumes that Yehuda thought Binyamin was innocent.

[18] In Bereshit Rabbah 93:6, R. Yehuda brings a proof-text from Shemuel II 10:13 where we are told that Yoav "approached" to wage war. The other opinions in the Bereshit Rabbah, though, bring verses to support alternative understandings, that Yehuda approached in prayer or to appease Yosef. This suggests that the word can really be used in more than one context and that the Midrashic understanding of an aggressive attack is not motivated solely by the word choice.

[19] The Midrashim describe at length Yehuda's own anger, exploding and roaring like a lion. One might imagine that it would be hard for Yosef not to respond in kind.

[20] This approach also raises the possibility that the brothers are accusing Yosef of being like Paroh in not keeping his word. See below that this approach understands that Yosef had said promised to look after Binyamin but instead framed him. Cf. Targum Yerushalmi who has the brothers argue that Yosef had claimed to be God fearing but they now realize he is no better than Paroh.

[21] Cf. Bereshit Rabbah 93:6 which makes the same point without connecting it to the words "כִּי כְמוֹךָ כִּפְרָעָה". The position, thus, presents two approaches to Yehuda's threat. On one hand, it presents Yehuda and his brothers as taking matters into their own hands as they threaten to physically attack not just Yosef but all of Egypt. Alongside this portrait of the brothers, though, is another one, in which the brothers leave Yosef's punishment to Hashem, telling him that God will give him his just deserts.

[22] Yehuda makes a word play, telling Yosef that he said he would protect Binyamin (השמת עין), but in reality he just blinded the brothers ("סמיות עינים") with his trickery.

[23] See also Abarbanel and Maasei Hashem above that Yehuda approached Yosef in private, and the brothers might not have even been present in the room.

[24] Berehit Rabbah and Tanchuma both assume that the massacre of Shechem took place while Shimon and Levi were still youths. See [The Births and Ages of Yaakov's Sons](#) for elaboration and other possibilities.

[25] See [About Ramban](#) for more on Ramban's interpretations of Midrash Aggadah.

[26] See the approach of R"Y Bekhor Shor above.

[27] It is difficult to conceive that Yehuda would actually have been brazen enough to speak in that manner to a vizier who had just accused his brother of theft. Conversely, Yosef would never have answered, as he does in the Midrash, by alluding to the brother's sale, for that would have given his identity away.

[28] Thus, when Yehuda accuses Yosef of lying, Yosef (or Yehuda's conscience) responds that he has perpetrated even greater falsehoods and miscarriages of justice when selling his brother. When Yehuda speaks of spreading blood throughout Egypt, he is reminded of the blood on Yosef's tunic that covered up his crime. When Yehuda threatens that he will unleash the "fire" of Shechem, his conscience reminds him of his fiery passion for Tamar.

[29] This interpretation, while attractive from an educational vantage point, does not work so well with the entire dialogue in the Midrash which includes mutual threats with swords.

[³⁰] In contrast, Bereshit Rabbah 93:6 depicts Yosef summoning Menashe to display his strength, and with one kick to the building, Menashe frightens Yehuda into immediately changing his tone to a submissive one. The two passages in Bereshit Rabbah thus take opposing views as to who prevailed in this battle of wills.

[³¹] This may be the impetus for Bereshit Rabbah 93:6 (cited in the note above) that Yehuda shifted gears in the middle of his presentation.

Yehuda's Oration

Sources

BIBLICAL TEXTS

בראשית מ"ד: י"ח-ל"ד

(יח) ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה. (יט) אדני שאל את עבדך לאמר היש לך אב או אח. (כ) ונאמר אל אדני יש לנו אב וילד זקנים קטן ואחיו מת וינתר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו. (כא) ונאמר אל עבדך הורדהו אלי ואשימה עיני עליו. (כב) ונאמר אל אדני לא יוכל הנער לעזב את אביו ועזב את אביו ומת. (כג) ונאמר אל עבדך אם לא ירד אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות פני. (כד) ויהי כי עלינו אל עבדך אבי ונגד לו את דברי אדני. (כה) ויאמר אבינו שבו שברו לנו מעט אכל. (כו) ונאמר לא נוכל לרדת אם יש אחינו הקטן אתנו וירדנו כי לא נוכל לראות פני האיש ואחיו הקטן איננו אתנו. (כז) ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי. (כח) ויצא האחד מאתי ויאמר אדן טרף טרף ולא ראיתיו עד הנה. (כט) ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם את שיבתי ברעה שאלה. (ל) ועתה כבאי אל עבדך אבי והנער איננו אתנו ונפשו קשורה בנפשו. (לא) והיה כראותו כי אין הנער ומת והורידו עבדך את שיבת עבדך אבינו בגוון שאלה. (לב) כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וחסאתי לאבי כל הימים. (לג) ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני והנער יעל עם אחיו. (לד) כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את אבי.

בראשית מ"ה: א'

(א) ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתנדע יוסף אל אחיו.

CLASSICAL TEXTS

בראשית רבה צ"ג: ו'

ד"א ויגש אליו יהודה, ר' יהודה ר' נחמיה ורבנן, ר' יהודה אומר הגשה למלחמה, היך מד"א (שמואל ב' י') ויגש יואב והעם אשר עמו למלחמה, רבי נחמיה אומר הגשה לפיוס, המד"א (יהושע י"ד) ויגשו בני יהודה אל יהושע לפייסו, רבנן אמרי הגשה לתפלה, (מלכים א' י"ח) ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלהי וגו', ר"א אמר פשט להון אם למלחמה אני בא, אם לפיוס אני בא, אם לתפלה אני בא, בי אדוני, בי ולא ביה אם לממלא מיא אנא, אם לשמשא אנא, אם למפצע קיסין אנא, ד"א בי אדוני, בייה את מעביר עלינו אדוני שכך אמרת לנו הורידוהו אלי וגו', זו היא השמת עין נהפך הדבר שאמרת לסמיות עינים, אמר רבי סימון בנימוסות שלנו כתיב (שמות כ"ב) ואם אין לו ונמכר בגניבתו, וזה יש לו לשלם, ידבר נא עבדך, יכנסו דברי באזנדך, זקינתו של זה על ידי שמשכה פרעה לילה אחת לקה בנגעים הוא וכל ביתו, דכתיב (בראשית י"ב) וינגע ה' את פרעה, הזהר שלא ילקה אותו

האיש בצרעת, אמו של זה לא מתה אלא מקללתו של אבא ומן תמן מיתת לה (בראשית ל"א) עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה, הזהר שלא יחול בך קללה אחת ואותו האיש מת, שנים ממנו נכנסו לכרך אחד שלם והחריבוהו, להלן בשביל נקבה, כאן בשביל זכר, על חיבת העין בא, על אכסניא של הקדוש ברוך הוא, שנאמר בו (דברים ל"ג) חופף עליו כל היום על אחת כמה וכמה, ד"א ידבר נא עבדך וגו', אמר רבי ירמיה בר שמעיה דבר אני מוציא מבפנים ומכניס דבר בנא ומכלה אתכם, אמר רבי חנין בשעה שהיה יהודה מעלה חמה היו שערות לבו בוקעות כליו ויוצאות והיה נותן עששיות של ברזל לתוך פיו ומוציאן כאבק, כי כמוך כפרעה, מה פרעה גוזר ואינו מקיים אף את גוזר ואינך מקיים, מה פרעה להוט אחר הזכרים אף אתה כן, מה פרעה מלך ואתה שני לו בארץ מצרים, כך אבא מלך בארץ כנען ואני שני לו, ואם שולף אני את חרבי ממך אני מתחיל, ובפרעה רבך אני מסיים, אלו אמר מפרעה אני מתחיל היה מניחו, כיון שאמר ממך אני מתחיל רמז למנשה ורפשי חד רפשי וזעת כל פלטיין, אמר דין רפשי מן בית אבא כיון דחמי מיליה כן שרי משתעי מילין רכיכין אדוניי שאל.

בראשית רבה צ"ג ז'

ד"א ויגש אליו יהודה, זו היא שנאמר ברוח הקודש על ידי שלמה (קהלת ז') החכמה תעוז לחכם וגו', כנגד מי אמר שלמה המקרא הזה לא אמרו אלא כנגד יוסף הצדיק, אמר רבי יוחנן בשעה שתפס יוסף הצדיק את בנימין ואמר להם לאחיו האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד אמר לו יהודה בנימין את תפוס ושלוס בבית אבא, מיד כעס יהודה ושאג בקול גדול והלך קולו ד' מאות פרסה עד ששמע חושים בן דן וקפץ מארץ כנען ובא אצל יהודה ושאגו שניהם ובקשה ארץ מצרים ליהפך, עליהם אמר איוב (איוב ד') שאגת אריה וקול שחל, שאגת אריה, זה יהודה, שכתוב בו גור אריה יהודה, וקול שחל, זה חושים בן דן, ששניהם נמשלו כארי, שנאמר (דברים ל"ג) ולדן אמר דן גור אריה, שיני כפירים נתעו, אלו גבוריו של יוסף שכיון שכעס יהודה נשרו שיניהם של כולם, אמר רבי יהושע בן לוי אף אחיו כיון שראו יהודה שכעס אף הם נתמלאו חמה ובעטו בארץ ועשו אותה תלמים תלמים, שנאמר (איוב ד') ליש אובד מבלי טרף, זה יהודה שמסר עצמו על בנימין אמר שמא ימחול הקדוש ברוך הוא על אותו עון שהטעיתי את אבא ואמרתני לו אני מביאו לך, באותה שעה נתמלא חמה על יוסף כיון שראה יוסף סימנין של יהודה מיד נזדעזע ונבהל אמר אוי לי שמא יהרגני, ומה הן סימנין שהיו בו ביהודה של בית שילו אמרו שני שילטונין זולגות דם, ויש אומרים כמין שליטי הגבורים וחמשה לבושים היה לובש, נימה אחת היתה לו בלבו כיון שהיה כועס קורע את כולם, מה עשה יוסף באותה שעה אותו עמוד של אבן שהיה יושב עליו בעט בו ועשאו גל של צרורות, מיד תמה יהודה ואמר זה גבור ממני באותה שעה אחז יהודה חרבו לשולפה מתערה ואינה נשלפת לו אמר יהודה ודאי זה ירא שמים הוא, לכך נאמר (קהלת ז') החכמה תעוז לחכם.

בראשית רבה צ"ג ח'

אדוניי שאל את עבדיו וגו', אמר לו מתחלה באת עלינו בעלילה כמה מדינות ירדו למצרים לשבר אוכל ולא שאלת אחד מהם שמא בתך באנו ליקח או אתה סבור לישא את אחותנו, אף על פי כן לא כסינו ממך, אמר לו אני רואה בך שפטיט אתה, יש באחיך פטיט כמותך, אמר לו כל זאת שאתה רואה אני ערבתי אותך, א"ל מפני מה לא עשית כן את אחיך כשמכרת אותו לישמעאלים בעשרים כסף וציערת את אביך הזקן ואמרת לו (בראשית ל"ז) טורף טורף יוסף, כיון ששמע יהודה כך צעק ובכה בקול גדול אמר כי איך אעלה אל אבי, אמר יהודה לנפתלי לך וראה כמה שווקים במצרים קפץ וחזר אמר לו שנים עשר, אמר יהודה לאחיו אני אחריב מהם

שלשה וטלו כל אחד ואחד אחד ולא נשאר בהם איש, אמרו לו אחיו יהודה מצרים אינה כשכם אם אתה מחריב את מצרים תחריב את כל העולם, באותה שעה ולא יכול יוסף להתאפק, כיון שראה יוסף שהסכימה דעתם להחריב את מצרים אמר יוסף בלבו מוטב שאתודע להם ואל יחריבו את מצרים, אמר להם יוסף לא כך אמרתם שאחיו של זה מת אני אקראנו ויבא אצלכם, והיה קורא יוסף בן יעקב בוא אצלי, יוסף בן יעקב בוא אצלי, והיו מסתכלין בארבע פינות הבית, אמר להם מה אתם רואים אני יוסף אחיכם, מיד פרוה נשמתן שנאמר ולא יכלו אחיו וגו', ולא האמינו לו עד שפרע עצמו והראה להם המילה.

תנחומא ורשא ויגש ג'

ויגש אליו יהודה, זש"ה ליש גבור בבהמה ולא ישוב מפני כל (משלי ל') מעשה בר' חנינא בן דוסא שראה את הארי ואמר לו אי מלך חלש לא השבעתיך שלא תראה בארץ ישראל, מיד ברח, רץ אחריו רבי חנינא אמר ליה נעניתי לך שקראתיך חלש ומי שבראך קראך גבור שנאמר ליש גבור בבהמה, א"ר יהושע בר נחמיה מי הוא שרו של שור ארי כך יוסף שור שנאמר (דברים ל"ג) בכור שורו הדר לו, ויהודה ארי שנאמר (בראשית מ"ט) גור אריה יהודה מי עמד כנגד השור הארי שנאמר ויגש אליו יהודה, אמר רבי יודן כשהיתה חמתו של יהודה עולה היו שתי שערות יוצאות מתוך לבו וקורעות את בגדיו, וכשהיה מבקש שתעלה חמתו היה ממלא אפונדתו אפונין של נחושת ונוטל מהן ומכסכס בשיניו וחמתו עולה, ראה גבורתו של יהודה עליו נאמר חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה (משלי ט"ז) חמת מלך זה יהודה ואיש חכם יכפרנה זה יוסף שנא' בו אין נבון וחכם כמוד, כיון שראה יוסף שעלתה חמתו של יהודה אמר עכשיו תאבד מצרים, אר"ש בן לקיש משל לשני אתליטין תפושים זה בזה כיון שהרגיש אחד מהן שהוא בא להנצח אמר עכשיו ינצחני ואני נתבייש בפני הכל מה עשה נשקו על ידיו ושככה חמתו של אתליטיה הגדול, אף יוסף כיון שהרגיש שעלתה חמתו של יהודה נתירא שלא יתבייש לפני המצרים מיד אמר לאחיו אני יוסף אחיכם ולא יכלו לענות אותו.

תנחומא ורשא ויגש ד'

ויגש אליו יהודה, זש"ה וסרה קנאת אפרים (ישעיהו י"א) כנגד מי אמר ישעיה מקרא זה לא אמרו אלא כנגד יהודה ויוסף דא"ר שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן בשעה שהיו יהודה ויוסף מתוכחין זה עם זה אמרו מלאכי השרת זה לזה בואו נרד למטה ונראה שור וארי מתנגחין זה עם זה, בנוהג שבעולם שור מתירא מפני ארי ועכשיו שור וארי מתנגחין ועומדין והקנאה ביניהן עד שבא משיח לפיכך וסרה קנאת אפרים, והחכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר (קהלת ז') זה חכמתו של יוסף, ומה חכמתו של יוסף שלא רצה להלחם עם אחיו, אלא כיון שראה עשרה גבורין עומדין לפניו שאחד מהן יכול להחריב עשרה מדינות נזדעזע, וחכמתו הצילתו שנאמר והחכמה תעוז לחכם, מה עשה יוסף הושיב שומרין על השערים וכו' לעיל פ' מקץ מה עשה ויקח מאתם את שמעון ויאסור אותו מפני שהוא דחפו לבור, ועוד פירש אותו מלוי שלא יטלו עליו עצה להרגו מיד אמר שמעון לאחיו כך עשיתם ליוסף וכך אתם מבקשין לעשות לי, אמרו לו ומה נעשה ימותו אנשי בתינו ברעב, אמר להם עשו מה שתראו עכשיו אראה מי יכניס אותי לבית האסורים, באותה שעה שלח יוסף אצל פרעה ואמר ליה שלח לי שבעים גבורים מאצלך שמצאתי לסטים ואני מבקש ליתן עליהם כבלים באותה שעה שלח לו, והיו מסתכלין אחי יוסף מה היה מבקש לעשות, אמר יוסף לאותן גבורים הכניסו את זה בבית האסורים ותנו כבלים ברגליו, כיון שקרבו אצלו צווח בהן, כיון ששמעו קולו נפלו על פניהם ונשתברו שיניהם שאגת אריה וקול שחל

ושיני כפירים נתעו (איוב ד') והיה מנשה בן יוסף יושב לפניו א"ל אביו קום אתה, מיד קם מנשה והכהו מכה אחת הכניסו בבית האסורים ונתן עליו כבל, אמר שמעון לאחיו אתם אומרים מכה של מצרים הוא זה אינה אלא של בית אבא, כיון שראו אחי יוסף שהכניס מנשה את שמעון לבית האסורים ושלח ידו בו ונתן אותו בכבל נפלה אימה עליהם והלכו אצל אביהם עד שהביאו את בנימין והעמידוהו לפני יוסף, אמר להם יוסף הזה אחיכם הקטן אשר אמרתם אלי, אמרו לו הן, אמר ליה יוסף לבנימין יש לך אשה, א"ל הן, א"ל יש לך בנים, א"ל יש לי עשרה, ומה שמם, א"ל בלע ובכר ואשבל וגוי, א"ל יוסף מי שמע שמות כאלה, א"ל כלם על אחי בן אמי שהיה גדול ממני קראתי להם אלו השמות בלע שנבלע בין האומות ובכר שהיה בכור, ואשבל שנשבה, גרה שנעשה גר, ונעמן שהיה נעים, אחי על שם שהיה אחי בן אמי, וראש שהיה ראש וגדול עלי, מופים שהיה יפה ומיפה, וחפים שלא ראה בחופתי ואני לא ראיתי בחופתי, וארד שירד בגולה ושהיו פניו דומה לורד ומיום שגלה יוסף אחי ירד אבי מעל המטה וישב על גבי קרקע שוכב, ולא עוד אלא בשעה שאני רואה את אחי כל אחד ואחד יושב לו אצל אחיו ואני יושב לבדי זולגין עיני דמעות, באותה שעה נתגלגלו רחמי יוסף עליו שנאמר וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו, א"ר נחמן בר יצחק באותה שעה זמנם לסעודה היה מבקש להסב לבנימין אצלו ולא היה יודע כיצד לעשות נטל את הגביע והקיש בו אמר להם הייתי סבור שיהודה הוא הבכור שהוא מדבר תחלה אני רואה שראובן הוא הבכור ויהודה הוא פטיט, הסב ראובן בראש המסובין שוב נטל את הגביע והקיש בו אמר שמעון עלה והסב אצלו שאתה שני לו וכן ללוי וכן ליהודה וכן כלם דרך לידתם, שוב נטל את הגביע והקיש בו אמר להם אני רואה בגביע שכלכם אתם בני אב אחד אבל אביכם נשים הרבה היה לו התחיל קורא לך ולנפתלי ואמר להן עלו הסיבו עד שהסבו כולם כסדרן דרך לידתן, נשתייר בנימין אמר רואה אני לזה שהיה לו אח ופירש ממנו ואין לו אם ואף אני היה לי אח ופירש ממני ואין לי אם יבא וישב אצלי ישב אצלו הה"ד וישבו לפניו הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו, וישא משאת הביא מנות בסעודה נתן לכל אחד ואחד מהן מנה שלו נתן לבנימין מנה שלו נטל יוסף מנה שלו ונתנה לבנימין נטלה אסנת מנה שלה נתנה לבנימין נטלו אפרים ומנשה מנותיהם ונתנום לבנימין נמצאו ביד בנימין חמש מנות לכך כתיב ותרב משאת בנימין.

תנחומא ורשא ויגש ה'

ד"א ויגש אליו יהודה שנגש בתוכחות בי אדוני אל תעבור עלינו מדת הדין, ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ראוי היה לומר לפני אדוני, אלא מלמד שהיה מדבר אחת קשה ואחת רכה, כי כמוך כפרעה כשם שפרעה רבך אוהב נשים ומחמדן כך אתה ראית לבנימין שהוא יפה תואר ואתה מחמדו להיות לך לעבד, דבר אחר כי כמוך כפרעה כשם שאתה ופרעה גדולים במקומכם כך אנו גדולים במקומנו, אדוני שאל את עבדיו, א"ל מתחילה בעלילה באת עלינו מכמה מדינות ירדו למצרים לשבור אוכל ולא שאלת אחד מהן, שמא בתך באנו ליקח או אחותינו אתה סבור לישא אעפ"כ לא כסינו ממך דבר, א"ל יוסף יהודה למה אתה דברך מכל אחיך ואני רואה בגביע שיש באחיך גדולים ממך ואתה פטיט, א"ל כל זאת שאתה רואה בשביל הערבות שערבתי אותי, א"ל מפני מה לא ערבת את אחיך כשמכרתם אותי לישמעאלים בעשרים כסף וצערת את אביך הזקן ואמרת לו טרף טורף יוסף והוא לא חטא לך אבל זה שחטא וגנב הגביע אמור לאביך הלך החבל אחר הדלי, כיון ששמע יהודה כך צעק ובכה בקול גדול ובמר נפש אמר כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי וגוי, א"ל יוסף בא ונתווכח שנינו אמור מילך וסדור דינך, מיד אמר יהודה לנפתלי לך וראה כמה שווקים יש במצרים, קפץ וחזר אמר ליה שנים עשר, אמר יהודה לאחיו אני אחריב מהן שלשה וטלו כל אחד /מכם/ אחד ולא נשאר בהם איש, אמרו לו אחיו יהודה מצרים אינה כשכם אם אתה מחריב מצרים תחריב את העולם כולו באותה שעה ולא יכול יוסף

להתאפק, אמר רבי שמואל בר נחמן לסכנה גדולה ירד יוסף שאם הרגוהו אחיו אין בריה בעולם מכירו ולמה אמר הוציאו כל איש מעלי אלא כך אמר יוסף בלבו מוטב שאהרג ולא אבייש את אחי בפני המצרים, אמר ליה יהודה ליוסף תדע שמתחלה לא באת עלינו אלא בעלילות, בתחילה אמרת לנו מרגלים אתם, שניה אמרת לראות את ערות הארץ באתם, שלישית גביע גנבתם, אני נשבע בחיי אבי הצדיק ואתה נשבעת בחיי פרעה הרשע אם אני אוציא חרבי מנרתיקה אמלא כל מצרים הרוגים, א"ל יוסף אם תוציא חרב מנרתיקו אני כורכו על צוארך, אמר ליה יהודה אם אפתח את פי אבלע אותך, אמר ליה יוסף אם תפתח פיך אני סותמו באבן, אמר יהודה ליוסף מה נאמר לאבא, א"ל אמור לאביך הלך החבל אחר הדלי, א"ל יהודה דין שקר אתה דן אותנו, א"ל יוסף אין לך דין שקר כמכירת אחיכם, א"ל יהודה נורא דשכם דליק בלבי, א"ל יוסף נורא דתמר כלתך אנא מטפי, א"ל יהודה רתח אנא ולית דמהימן לי, א"ל יוסף רתחא דידך אנא מתבר, א"ל יהודה עכשיו אני אצא ואצבע כל שווקים שבמצרי' בדם, א"ל יוסף צבעי' הייתם מימיכם שצבעתם כתונת אחיכם בדם ואמרתם לאביכם טרף טרף, כיון שראה יוסף שהסכימה דעתם להחריב את מצרים אמר יוסף בלבו מוטב שאתודע להן ואל יחריבו את מצרים, אמר להן יוסף לא כך אמרתם שאחיו של זה מת אני קניתי אקראנו ויבא אצלך, התחיל קורא יוסף ב"י בא אצלי יוסף ב"י בא אצלי ודבר עם אחיך שמכרוך והיו נושאים עיניהם בארבע פינות הבית א"ל יוסף למה אתם מסתכלין לכאן ולכאן אני יוסף אחיכם, מיד פרחו נשמתן ולא יכלו לענו' אותו אר"י ווי לנו מינו' הדין ווי לנו מיום תוכחה ומה יוסף כשאמר לאחיו אני יוסף פרחו נשמתן כשעומד הקדוש ברוך הוא לדין דכתיב ביה (מלאכי ג') ומי מכלכל את יום בואו ומי העומד בהראותו שכתוב בו כי לא יראני האדם וחי (שמות ל"ג) עאכ"ו, ומה זה נבהלו אחיו מפניו כשיבוא הקדוש ברוך הוא לתבוע עלבון המצות ופשעה של תורה עאכ"ו, עשה הקדוש ברוך הוא להם נס וחזרה נשמתן, אמר להם יוסף הנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי בלשון הקודש אני מדבר, ולא היו מאמינים בו עד שפרע את עצמו והראה להם חותם ברית, וכל כך למה מפני שיצא מאצלם בלא חתימת זקן ועכשיו היה עומד למלך בחתימת זקן, כיון שהכירוהו בקשו להרגו ירד מלאך ופזרם בארבע פנות הבית, באותה שעה צווח יהודה בקול גדול ונפלו כל חומות שבמצרים והפילו כל החיות שבמצרים ונפל יוסף מכסאו וירד פרעה מכסאו ונפלו שיניהם וכל הגבורים שהיו עומדין לפני יוסף נהפכו פניהם לאחוריהם ולא החזירו עד יום מותן שנא' (איוב ד') שאגת אריה וקול שחל ושני כפירים נתעו, לפיכך הוא אומר והקול נשמע בית פרעה ואין קול זה אלא קול יהודה שנאמר (דברים ל"ג) שמע ה' קול יהודה, כיון שראה יוסף שהיתה להם בושה גדולה אמר להן גשו נא אלי ויגשו וכל אחד ואחד היה מנשקו ובוכה עליו שנאמר וינשק לכל אחיו ויבך עליהם, וכשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא מתוך בכיה כך כשיגאל הקדוש ברוך הוא את ישראל מתוך בכיה הוא גואלם שנא' (ירמיה ל"א) בבכי יבאו ובתחנונים אובילים אוליכם אל נחלי מים בדרך ישר לא יכשלו בה כי הייתי לישראל לאב ואפרים בכורי הוא.

תנחומא (בובר) ויגש ו'

ד"א בי אדני. בנוהג שבעולם מי שלוקח עבד ומצא אותו גנב מחזירו, וזה שנמצא גנב אתה מבקש לקנותו לעבד, חשוד אתה בדברים רעים, אם לשמשך אתה מבקשו, אני יודע לשמש יותר ממנו, אם למלחמה אתה מבקשו, אני יודע להלחם יותר ממנו, ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני (בראשית מ"ד: ל"ג). ידבר נא עבדך דבר. אמר ר' ירמיה בן שמעיה, אמר לו אם אשמיע קולי דבר תבא במצרים, ידבר נא, אין נא אלא מצרים, שנאמר התטבי מנוא אמון (נחום ג' ח'). באזני אדני. א"ל יכנסו דברי באזניך, שנים ממנו קטנים נכנסו לכרך גדול והחריבוהו, שנאמר ויקחו שני בני יעקב וגו' (בראשית ל"ד: כ"ה), ואנו כלנו כאן אם אנו מבקשים אין אנו

משיירים נפש כאן. כי כמוך כפרעה. א"ל כשם שפרעה גדול כאן, ואתה שני לו, כך אבא גדול בארץ כנען, ואני שני לו, אמר נשבע אני אם אשלף חרבי מתערה בך אני מתחיל, ובפרעה אני מסיים, שנאמר ברזל ברזל יחד (משלי כ"ז: י"ז), נאה לשניהם עומדין זה כנגד זה, נאה למלך מתגאה כנגד מלך, יהודה מלך, שכתוב בו יהודה גבר באחיו (דברי הימים א' ה': ב'), יוסף מלך שכתוב בו וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו (בראשית מ"א: מ"ג), לפיכך היו שניהם מנגחין זה עם זה, לכך נאמר בי אדני.

תנחומא (בובר) ויגש ז'

ד"א כיון שראה יהודה ליוסף שאינו מתפייס התחיל לומר לאחיו [מה] אנו עומדים, מזה נתחיל ובפרעה נסיים, והם לא היו יודעים שיוסף מבין לשונם, שנאמר והם לא ידעו כי שומע יוסף (בראשית מ"ב: כ"ג), כיון שראה יוסף כך, התחיל אומר להם בתחנונים ובלשון רכה, אמר להם איני רוצה לידע אלא לבנימן הזה, מי נתן לו עצה לגנוב את הגביע, שמא אתם נתתם לו עצה לגנוב את הגביע, כיון ששמע בנימן כך, אמר לא הם נתנו לי עצה, ולא אני נגעתי בגביע, אמר לו השבע לי, התחיל לישבע לו, ובמה נשבע לו, בפרישותו של יוסף אחי ממני, לא נגעתי בו, ולא בשילוח חצים שנשתלחו בו, שנאמר וישטמוהו בעלי חצים (בראשית מ"ט: כ"ג), ולא בהפשט שהפשיטוהו, שנאמר ויפשיטו את יוסף את כתנתו (בראשית ל"ז: כ"ג), ולא בהשלכה שהשליכוהו לבור, שנאמר וישליכו אותו הבורה (בראשית ל"ז: כ"ד), ולא במכירה שמכרוהו לישמעאלים, ולא בטבילה שטבלו כתנתו בדם, שלא נתנו לי עצה, ולא נגעתי בגביע, אמר יוסף מי יודיע לי שאתה נשבע על אחיך באמת, א"ל משמותן של בני אתה יכול לידע כמה אני מחבבו, שהוצאתי שמותן על מה שאירע לו, א"ל ומה שמותן של בניך, א"ל למה בלע, א"ל על ידי שנבלע אחי ממני, ובכר שהיה בכור לאמי, א"ל למה בלע, א"ל על ידי שנבלע אחי ממני, ובכר שהיה בכור לאמי, ואשבל שנשבה אחי, גרא שהיה גר באכסניא, נעמן שהיו דבריו נעימים. אחי שהיה אחי מאם, ואין לי אלא הוא. וראש שהיה גדול ממני. מופים שהיה לומד תורה מפי אבינו ומלמדה לי, והיו כל אחיו חוזרים ורועים והוא יושב אצל אבי ולומד ממנו המסורות מה שקיבל משם ומעבר. וחופים שנתחפה עד היום הזה. ד"א חופים, שלא ראיתי בחופתו והוא לא ראה בחופתי. ד"א חופים שעד עכשיו אני מתאבל עליו והולך יחף. וארד שהוריד את כלנו לכאן. ד"א וארד כי ארד אל בני שאולה (בראשית ל"ז: ל"ה). בבקשה ממך לא תוריד את אבא ביגון שאולה. וכן יהודה אמר כי איך אעלה אל אבי וגוי (בראשית מ"ד: ל"ד). כיון ששמע יוסף לא יכול לכבוש רחמיו, שנאמר ולא יכול יוסף להתאפק וגוי (בראשית מ"ה: א'), ויתן את קולו בבכי וגוי (בראשית מ"ה: ב'), ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף (בראשית מ"ה: ג'), כיון שאמר להם אני יוסף (אחיכם) לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו (בראשית מ"ה), ר' אלעזר ב"ר שמעון בשם ר' אלעזר בן עזריה אמר ומה אם יוסף שאמר לאחיו אני יוסף, וידעו מה שעשו בו, לא יכלו לענות אותו, כשיבא הקדוש ברוך הוא להתווכח עם כל אחד ואחד מן הבריות ולומר לו מעשיו כמו שכתוב כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו (עמוס ד': י"ג) על אחת כמה וכמה שאין בריה יכולה לעמוד.

תנחומא (בובר) ויגש ח'

ד"א ויגש אליו יהודה. נגש להלחם עמו, ואין הלשון הזה אלא לשון מלחמה, שנאמר ויגש יואב (וכל העם) [והעם] וגוי (שמואל ב' י': י"ג). אמרו רבותינו כשהיה יהודה מתמלא חימה, היו שערותיו עומדות ובוקעות את כליו, ויש אומרים שהיה נוטל אפונים של ברזל ונותן לתוך פיו ומכסכס בה בהן וחמתו עולה, לכך נאמר ויגש

וגו'. (ויאמר בי אדוני ביה אתה מעביר עלינו, אתמול אמרת לנו את אחיכם הקטן תביאו אלי והביאנוהו, עכשיו נטלתה אותו, אין זו ביה). ויאמר בי אדני. כי עבדך ערב את הנער, אימתי פרע יהודה ערבותו בימי גלית, כיון שהיו ישראל באותה שעה בצרה, מה כתיב ויגש הפלשתי השכם והערב (שמואל א' י"ז: ט"ז), מחרף ומגדף התחיל שאול מוציא כרוז והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך וגו' (שמואל א' י"ז: כ"ה), ואתה מוצא כל מי שמחרף חייב מיתה, שנאמר ונוקב שם ה' מות יומת וגו' (ויקרא כ"ד: ט"ז), והוא הרשע היה מחרף ארבעים יום (שמואל א' י"ז: ט"ז), אמר משה ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו (דברים ז' י'), רשע שהוא עושה צדקה הקדוש ברוך הוא טורפה על פניו בעולם הזה כדי להאבידו לעולם הבא, ולצדיקים מניח צדקותיהם בעולם הבא, מה עשה הרשע הזה שהיה מחרף ארבעים יום, ר' יצחק ור' לוי, ר' לוי אמר על ידי שהלכה ערפה אמו עם חמותה ארבעה מילין [פרעה לה הקדוש ברוך הוא] והעמיד הקדוש ברוך הוא ממנה ארבעה גבורים, שנאמר את ארבעה אלה יולדו להרפה בגת (שמואל ב' כ"א: כ"ב). ר' יצחק אמר ארבעים פסיעות הלכה עמה, לפיכך נתן לה הקדוש ברוך הוא שכרה ונתן לה גלית, והיה מחרף לפני הקדוש ברוך הוא ארבעים יום, שנאמר ויתצב ארבעים יום (שמואל א' י"ז: ט"ז), אמר ישי לדוד בנו, הרי השעה לקיים אותו הערבות של זקינד שערב את בנימין מיד אביו, שנאמר אנכי אערבנו, אלא לך והוצא אותו מערבותו, שנאמר ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם תקח (שמואל א' י"ז: י"ח), ואין ערובתם אלא ערבות, מה עשה דוד, הלך וקיים את הערבות, והרג את גלית, א"ל הקדוש ברוך הוא חייך כשם שנתת את נפשך על שאול, שהוא משבטו של בנימן, כשם שעשה יהודה זקינד על בנימן, שנאמר ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני וגו' (בראשית מ"ד: ל"ג), כך אני נותן בית המקדש בגבולך, ובגבול בנימין, ומנין שהיה בית המקדש בחלקו של בנימין, ובחלקו של יהודה, שכתוב אחד אומר בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד (בראשית מ"ט: כ"ז), זה תמיד של שחר, ולערב יחלק שלל (בראשית מ"ט: כ"ז), זה תמיד של בין הערבים, וכתוב אחד אומר יפה נוף משוש כל הארץ (תהלים מ"ח: ג'), ולא עוד אלא חייך שכל השבטים גולים, ושבט יהודה ובנימין אינן גולים עמהם, למה ששני השבטים האלו הם האמינו בי וקדשו את שמי בים עם משה. אמר ר' אבא בר כהנא בשם ר' לוי כיון שנבקע הים לישראל היה בו טיט והיה שבט ראובן אומר לשבט שמעון מטיט יצאת ולטיט אתה בא, שנאמר סבבוני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל וגו' (הושע י"ב: א'), מה עשו שבט יהודה ובנימין, קדשו שמו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר שם בנימין צעיר רודם שרי יהודה רגמתם וגו' (תהלים ס"ח: כ"ח). ד"א בי אדני אדוני שאל, ונאמר אל אדני, ועתה ישב נא עבדך וגו'. א"ל הקדוש ברוך הוא הרי ריפתה עתה מן הכח הראשון ודברת תחנונים, חייך אעפ"כ שאמרתי וריב לה' עם יהודה (הושע י"ב: ג'), אלא חנון אני וארחם עליך, שנאמר כי לא לעולם אריב (ישעיה נ"ז: ט"ז), ואין עולם אלא יהודה, שנאמר ויהודה לעולם תשב (יואל ד': כ').

תרגום ירושלמי בראשית מ"ד: י"ח-י"ט

(יח) וקריב לותיה יהודה ואמר בבעו מינדך ריבוני ימלל כען עבדך פתגם במישמעיה דרבוני ולא יתקף רוגזך בעבדך הלא מן זימנא קדמיא דנחתנן לוותך למצרים הויתא אמר לן מן קדם ה' אנא דחיל וכדו חזרו דינדך למהוי מדמיין לריבנוני דפרעה רבך דאת יימי ביה ארום יקיר אנא כוותך ואבא יקיר כוות פרעה רבך דאת יימי ביה הלא אנא משתבע בחיי רישיה דאבא ולית אנא משקר דאין שליף אנא חרבי מן גו תיקא לית אנא מחזיר יתה לתיקא עד זמן דנימלי כל ארעא דמצרים קטולין לית אנא מחזיר יתה לתיקא עד זמן דנעביד כל ארעא דמצרים צדון מן דיור מינדך קדמוי אנא מישרי ומפרעה רבך אנא מחסיל על מנת מיעבד על כורחיה דאבא או דילמא דלא אשתמע לך ולא אתני לך מה דעבדו תרין אחוי שמעון ולוי דעלו לכרכא דשכם דהוה יתיב בשלוה

וקטלו כל דכורא לפתגם דחרב על ידי דסאיבו לדינה אחתהון דלא הויה מתמניא בשבטיא ולא מקבלא חולקא ואחסנא עמן בפילוג ארעא על חד כמה וכמה דבנימין אחונן מתמני עמן בשיבטיא ומקביל חולק ואחסנא עמן בפילוג ארעא ואנא דחילי קשי מדידהון דערבית לטליא מן ידוי דאבא ואמרית ליה אין לא אייתית יתיה לוותך ואקימית יתיה קדמך נהוי חטי לך ומרחיק מן שאילת שלמך כל יומיא או דילמא דלא אשתמע לך ולא אתני לך ארום מלכין ושלטונין אנן כוותך בארעא דכנען.

(יט) כד חמא יוסף הבהבא ויקידא דסליקת גבורתיה דיהודה אחוי ונפקין שערתיא דלביה ובזעו לבושיה ביה בשעתא רמז יוסף למנשה בוכריה ורפס במסאניה ורעדת כל פלטין דיוסף ביה בשעתא אמר יהודה אילולי דהוה עלע מן בית אבא לא הוה כשר למתעבדא כן בכדין שרי יהודה מרכיך במילוי ואמר רבוני שאיל ית עבדוי למימר האית לכוון אב או אח.

MEDIEVAL TEXTS

ר' שמואל בן חפני גאון בראשית מ"ד: י"ח

וכבר פנה יהודה בנאום אל יוסף בתכלית מה שצריך שיפנה אדם אל המלכים בעניין זה, וכאמרו (משלי כ"ה: ט"ו) בארך אפים יפתה קצין ולשון רכה תשבר גרם.

ר' שמואל בן חפני גאון בראשית מ"ד: כ"א

והעניין החמישי אמרו: ואשימה עיני עליו, כלומר והנה אתה ערבת לנו שמירתו והטיפול בו ותשומת לב אליו, שכן שומת עין תחייב כך וכמו שאמר נבוכדנצר לנבזראדן על ירמיהו (ירמיהו ל"ט: י"ב) קחנו ועיניך שים עליו ואל תעש לו מאומה רע כי אם כאשר ידבר אליך כן עשה עמו. ואמר לירמיהו (מ': ד') אם טוב בעיניך לבוא אתי בבל בא ואשים את עיני עליך אלא אם כן היה צירוף: לרעה ואז יבוא אבדן והשמדה, כאמרו (עמוס ט': ד') ושמתי עיני עליהם לרעה ולא לטובה. ובמובן זה דרש ממנו את הנאמנות לערבותו. ואשר קבעו שם במובן הזה אמרו (בראשית מ"ב: ט"ו) חי פרעה אם תצאו מזה וגו' ואמרו (בראשית מ"ב: כ') ואת אחיכם הקטן תביאו אלי וגו' ולא הזכיר בזה שומת עין עליו, אולם כמו שהקדמנו מקביעתו את מקורות הדיבור, ומן הנמנע שיאמרו לאיש כמוהו: אמרת וערבת והוא ישתוק להם, כיוון שלא אמר להם זאת.

רש"י בראשית מ"ד: ט"ז

האלהים מצא – יודעים אנו שלא סרחנו, אבל מאת הקדוש ברוך הוא נהיתה להביא לנו זאת. מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו.

רש"י בראשית מ"ד: י"ח

ואל יחר אפך – מכאן אתה למד שדבר אליו קשות. כי כמוך כפרעה – חשוב אתה בעיני כמלך זה פשוטו. ומדרשו, סופך ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה על

ידי זקנתי שרה על לילה אחת שעכבה. דבר אחר מה פרעה גוזר ואינו מקיים, מבטיח ואינו עושה, אף אתה כן, וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו. דבר אחר כי כמוך כפרעה אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך.

רש"י בראשית מ"ד: י"ט

אדני שאל את עבדיו – מתחלה בעלילה באת עלינו, למה היה לך לשאול כל אלה, בתך היינו מבקשים, או אחותנו אתה מבקש, ואף על פי כן ונאמר אל אדוני, לא כחדנו ממך דבר.

רש"י בראשית מ"ד: ל"ג

ישב נא עבדך וגו' – לכל דבר אני מעולה ממנו, לגבורה, ולמלחמה, ולשמש.

רש"י בראשית מ"ה: א'

ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים – לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם.

אבן עזרא בראשית מ"ד: כ"א-כ"ב

(כא) ואשימה עיני עליו – שאראה אותו.
(כב) ועזב את אביו ומת – ולמה לא הביא המזכיר החמשה שאין להם הכרע, כמו וישלוף נעלו (רות ד, ח), וזה עמהם.

ר' יוסף בכור שור בראשית מ"ד: י"ח

ויגש אליו יהודה – הערב. ויאמר אליו בי אדוני וגומר – מחלה אני פניך שתשים אזנים ותבין מה שאני אומר, כי ירא אני לומר לך בפירוש מה שעם לבי. כי יודע היה יהודה, כי יוסף צוה לתת הגביע באמתחת בנימין, כי קים להו בבנימין; והדברים מוכיחים כמו שאמר יהודה, אלא היה ירא לומר לו בפירוש, ולכך אמר לו: כשתבין, אל יחר אפך בעבדך אם אני מוכיחך, כי כמוך כפרעה – כי יודע אני שאתה כמלך, ואין לומר למלך: בליעל (ע"פ איוב לד, יח). ויש לפרש: כי כמוך כפרעה – כלומר: על כרחי אני מתווכח עמך, כי למי אקבול עליך, כי כמוך כפרעה ואין פרעה גדול ממך, ואיך אקבול לפניו עליך? ולפיכך צריך לי שתשים לב לוויכוח שלי.

ר' יוסף בכור שור בראשית מ"ד: י"ט-כ"ג

(יט-כא) אדוני שאל וגו' – מה לך על אבינו ואחינו, וכי לכל הבאים אתה שואל על משפחתם? ואע"פ כן הגדנו לך, וכי יש לנו אח קטן, כי לא היינו נשמרים ממך. ועל אשר לא תהיה שואל: למה לא בא עמכם? אמרנו לך כי אבינו זקן וצריך לו שישמשנו; ושלא תאמר: למה לא נשאר אחד מן האחים לשמשו? אמרנו: ילד זקונים הוא

זה, ואין אביו מניחו להיפרד ממנו; כי אחיו מת ויותר הוא לבדו, ואין לו תמורה, ועוד, כי אביו אהבו. ולא שמת לבך על זאת, אלא אמרת: הורידוהו אלי וגו' – וכי לאחינו הייתה צריך? למה שאלת להביאו? והיכן היא שימת העין שלך? אפילו גנב לך, היה לך לעבור על פשעו, ואתה רוצה להבקיעו אליך ולהשתעבד בו; הזה חסדך שאמרת: אשימה עיני עליו, שאתה בא עליו בעלילה!?

(כב-כג) ועזב את אביו ומת – אביו ביום שלא יראנו ימות. ולא חששת גם לזאת, אלא אמרת: אם לא ירד אחיכם לא תראו פני, ומאי כולי האי, שהיתה צריך לאותו הנער ועתה אתה רוצה לעכבו?! הלא מוכיחים הדברים שאתה גרמת זה העיכוב, כי מאד היתה מתאוה לו, ולא ידענו על מה.

ר' יוסף בכור שור בראשית מ"ד: ל"ב-ל"ד

כי עבדך ערב את הנער – אם תאמר, למה אני מדבר לפני אחי שהם גדולים ממני – כי אני ערב, אם לא אביאנו אליו וחטאתי לאבי. ואם אתה צריך לעבד, הנני עבדך תחת הנער, כי אם תעכב אותנו, לא אשוב אני, כי איך אראה ברעה וגו', ומוטב שאשאר אני לבדי והוא יעל, ולא שישאר הוא ואני צריך לברוח במקום שאין מכירין. ועוד, שאתה אומר שאינך רוצה לקנות אותנו לעבדים, דשמה לא פשענו, ואיך תמית את אבינו דודאי לא פשע? וקודם מעשה אמרנו לך: "ועזב את אביו ומת" (לעיל, כב); ואם תאמר: 'אני אפסיד עבדי', הנני במקומו, דעדיפנא.

ר' יוסף בכור שור בראשית מ"ה: א'

ולא יכול יוסף להתאפק – מלבכות ומלהגלות להם עצמו, כי לא מצא מענה, והכיר דברי אמת כי מצטער אביו יותר מדאי. לכל הנצבים עליו ויקרא – לכל העומדים אצלו קרא, וצוה להם להוציא כל איש מעליו, פן יבושו אחיו על אשר מכרוהו; ועוד, שמא מרוב בושת יאמרו: 'לא ידענוך ולא היו דברים מעולם'; ועוד, מפני שבועתו שנשבע שלא יגלה לשום אדם מכירתו.

ר' אברהם בן הרמב"ם בראשית מ"ד: י"ח

ויגש אליו יהודה. ניגש במקום וניגש בדיבור כלומר במאמר ובאומץ. ומאמרו ואל יחר אפך אע"פ שאין במאמרו מה שיכעיס אותו לפי שהנגישה אל המלכים וריבוי הדברים לפניהם וההתנגדות להם במגמותיהם והריצוי לפניהם בשעת כעסם יכעיס אותם ויוסיף על חמתם והוא (יהודה) כבר נתן טעם ליראתו שמא יכעוס (יוסף) על דבריו במה שאמר כי כמוך כפרעה. זה פשטיה דקרא ומה (שאמרו) חוץ מזה דרש.

רמב"ן בראשית מ"ד: י"ח-י"ט

(יח) טעם ידבר נא עבדך דבר – לאמר כי דברים מועטים ידבר, לא יהיו עליו לטורח. והנכון בעיני, כי "דבר" הוא התמורה אשר יחלה פניו להחליף בנימין אחיו בו, כי לא יבקש ממנו דבר אחר, ושאר דבריו פיוס ובקשה לזה. ואל יחר אפך בעבדך – יאמר אל יחר אפך בי על דברי לפניך.

כי כמוך כפרעה – ובמורא גדול אני מדבר לפניך כאלו אני מדבר לפני פרעה.

(יט) אדני שאל את עבדיו – לא ידעתי טעם לאריכות דברי יהודה בספור מה שהיה כבר ביניהם. ומה שאמרו רז"ל (ב"ר צג ו) וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו, אינה טענה, כי המושל שיצוה להביא אדם לפניו, לא יעשה על מנת לפטור אותו מן הרעות שיעשה, וכל שכן על הגנבה שיגנוב מבית המלך הגביע אשר ישתה בו. ומתחלה כבר שם עינו עליו לטובה וקרא לו שלום בדבר אלהים יחנך בני (לעיל מג כט), ועשה לכולם לכבודו משתה לפניו בבית המלכות, והרבה משאות להם, ונתן להם בר כאשר יוכלון שאת, יותר מן הכסף שהביאו לו, כאשר פירשתי (לעיל מד א), ומה לעשות לו.

ואשר יראה לי על דרך הפשט, שאינם רק תחנונים להעיר רחמיו, כי חשב יהודה כי האלהים הוא ירא כאשר אמר לו, וכאשר נהג עמהם חמלה כירא חטא לנחם אותם על הצער שעשה להם (לעיל מג כג).

וזה ענין הסיפור, אמר לו אנחנו באונס הגדנו באחינו זה מפני שאלת אדני, ולא הודינו גם כן להורידו לפניך כמצותך הראשונה, רק אמרנו כי לא יוכל הנער לעזוב את אביו, אבל בנפשינו נביא אותו מפני זלעפות רעב, כי אמרת לא תוסיפון לראות פני. ולא רצה אבינו לשמוע עד היותינו כולנו בסכנה לשוב לשבר מעט אכל, ואז הודה בפחד ובדאגה, ועתה כראותו כי אין הנער ימות בנפש מרה. ולכן תפול נא תחנתי לפניך לרחם עלינו ועל הזקן, וקח אותי תחת הנער לעבד עולם כי טוב אני ממנו, ולך תהיה צדקה. וזה טעם כל הפרשה. ויתכן שיהיה והורידו עבדיך את שיבת עבדך אבינו כנוי לכבוד, והורדת את שיבת עבדך אבינו, וכן וחטאת עמך (שמות ה טז).

ויש לומר עוד על דרך רבותינו שאמרו זו היא השמת עין, יאמר כי כמוך כפרעה, ראוי שתעמד בדבורך ובתיורך, כי על פיך הבאנו אותו באונס גדול כאשר יזכיר, ופחד לפרש לו יותר. אבל יש בסתר דבריו שהיה מעשה הגביע תחבולה מאתו להעלילם, כי למה יבקש לראותו על כרחם. וכך אמרו בבראשית רבה (צג ח) אמר לו יהודה תדע לך שבעלילה באת עלינו כמה מדינות ירדו ליקח אוכל, כלום שאלת אותם כמו ששאלת לנו, שמא בתך אנו מבקשים או אחותנו אתה מבקש. יאמרו כי זה היה נרמז בדבריו.

רמב"ן בראשית מ"ד: כ"א

ואשימה עיני עליו – אמר רבי אברהם הטעם שאראה אותו. ולא מצאתי בכתוב שימת עין על הראיה בלבד, ושמתי עיני עליהם לטובה (ירמיה כד ו), קחנו ועינך שים עליו ואל תעש לו מאומה רע (שם לט יב), כי לא צוה אותו שיראנו אחר שיקחנו, אלא שישמור אותו ויטיב לו. אבל נדר להם יוסף לחמול עליו ולשמרו, ואם לא נזכר בפירוש, כאשר יקצר שם בכל הדברים האלה אשר ספר יהודה בפניו. ולא הזכיר מאסר שמעון ועלילת מרגלים אתם, דרך מוסר או אימת מלכות.

רמב"ן בראשית מ"ה: א'

לכל הנצבים עליו – טעמו עד שיצאו כל הנצבים עליו והוצרך לקרא להוציאם. אבל אונקלוס תרגם לאתחסנא, להתחזק, וכן ואתאפק ואעלה העולה (ש"א יג יב), וכן כל לשון התאפקות בכל מקום חזוק. והנכון בעיני, שהיו שם מבית פרעה ומן המצרים אנשים רבים יחלו פניו למחול לבנימין כי נכמרו רחמיהם על

תחנוני יהודה, ולא יכול יוסף להתחזק לכלם. ויקרא לעבדיו הוציאו כל איש נכרי מעלי כי אדבר עמהם, ויצאו מעליו, ובצאתם מעליו נתן את קולו בבכי וישמעו מצרים ואנשי בית פרעה המוצאים מעליו כי עודם בחצר החיצונה. ויתכן כי פירוש "הנצבים עליו" משרתיו העומדים לפניו, כמו הנער הנצב על הקוצרים (רות ב ו), שרי הנצבים (מ"א ה ל), להתיצב על ה' (איוב א ו). וטעם "ויקרא", שהרים קולו בכעס ואמר למשרתיו הוציאו כל איש מעלי, בלתי האנשים האלה.

וטעם בהוצאה, שהוציאים משם כדי שלא ישמעו בהזכירו להם המכירה, כי תהיה להם (לחרפה) וגם אליו למכשול, שיאמרו עבדי פרעה ומצרים עליהם, אלו אנשי בוגדות, לא יגורו בארצנו ולא ידרכו בארמנותינו, בגדו באחיהם, גם באביהם בגדו, מה יעשו במלך ובעמו, וגם ביוסף לא יאמינו עוד.

רלב"ג בראשית מ"ד-מ"ו תועלת א'

התועלת הראשון הוא במדות, והוא שראוי לאדם, כשתעלה עליו חמת המושל, שידבר אליו רכות בתכלית מה שאפשר, כדי שישב אפו; וידבר אליו עם זה דברים נכוחים, להשיג מבוקשו; וראוי עם זה, שלא יבקש ממנו גדולות, אבל יבקש ממנו מה שהוא ראוי ששיגהו. ולזה תמצא, כי יהודה ספר דבריו באופן שיהיה בהם מחלק אמרים ומנתינת כבוד נפלא ליוסף מה שלא יעלם. והיה העולה מדבריו, כי יוסף גלה דעתו שהוא היה רוצה על כל פנים בביאת אחיהם הקטן, ולא נמנע מזה מפני מה שאמרו, שהם יראים מאביהם הזקן שימות מרוב הצער והיגון; ולזה היה יוסף סבה אל שנפל בנימן בזה הרשת, כי הוא היה סבה אל שבא שם; וכאלו יתברר מזה שהוכיח סופו על תחילתו, כי הוא היה חפץ בבואו שם להעלילו בזאת העלילה; אבל לא אמר זה יהודה ליוסף בביאור, לחלוק לו כבוד. ועוד, שיהודה ביאר לו, שאם יענש בנימן בזה האופן, יהיה זה סבה להגעת עונש נפלא למי שלא מרה; וזה, שזה יהיה סבה שימות אביהם הזקן, אשר לא היה לו פשע על זה; ואולם יחס יהודה מיתת אביהם ביגון – להם בעצמם, לחלוק כבוד ליוסף. ולזה בקש ממנו שיקחהו לעבד תחת אחיו, כי לא היה בזה ליוסף נזק, ויעשה הראוי, והוא שלא ימות אביהם ביגון; ולא יהיה לו אשם בלקחו יהודה תחתיו, כי הוא היה ערב להשיבו אל אביו, ולזה יהיה מהיושר שיכנס תחתיו להשיבו אל אביו, כמו שקבל עליו. והנה לא שאל יהודה שיפטר בנימן וילכו להם, כי ידע שלא יוכל להשיג זה, אבל שאל מה שהיה ראוי להשיג ממנו.

רלב"ג בראשית מ"ד-מ"ו תועלת ב'

התועלת השני הוא במדות, והוא, שאין ראוי למושל שיתפעל לבכות או לשחק בפני אנשיו, כי זה ממה שישפיל מעלתו בפני אנשיו וימעט מוראו. ולזה תמצא, שלא רצה יוסף לבכות בפני האנשים, וצוה שיוציאו כל איש מעליו בעת שהוכרח לבכות.

עקדת יצחק בראשית שער ל' שאלות י"ג-י"ד

יג. אומרו ויגש אליו וכו'. אחר שנתחייב יהודה בפיו לאמר הננו עבדים לאדוני וכו'. ויוסף נתחסד לומר חלילה לי מעשות זאת האיש אשר וכו'. שוב מה יאמר ומה יצטדק לפניו ואי זו תלונה תשאר לו עליו שיוכל עליה לגשת אליו.

יד. אומרו אדוניי שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב וכו'. ונאמר אל אדוניי יש לנו אב זקן וכו'. הנה ידענו בבירור גופא דעובדא היכי הוה וכי הוא לא שאל על זה האופן וגם הם לא השיבו כן ואיך בדה מלבו דברים אשר לא כן ותחלת דבריו תורה על כלן שהיו מזה המין וגם בעיניי יפלא שיהיה יהודה מעיז פניו לדבר שקרים בפני אדני הארץ ואיך שיהיו הדברים יראה שהכל דברי מותר וכפל ומאי דהוה הוה.

עקדת יצחק שער בראשית ל'

ויגש אליו כי בצער גדול היה מצערו של אביו כי בטח בערבותו ונגש אליו לדבר משפטים אתו מדברים בגו שהיו בטענותיהם ראוי שיובנו מכח דבריהם כי על כן אמר ידבר נא עבדך דבר באזני אדוניי ואל יחר וכו'. כלומר כי לא כמו פתן חרש יאטם אזנו משמוע המובן מכל דבריהם ואם לא אמרו בפירושו. ומפני שכבר אמר מה נאמר לאדוניי מה נדבר וכו' שיראה שסתם טענותיו ולא יוסיף לזה חתם כי כמוך כפרעה. כלומר עשוי אדם לומר דבר ולהתנחם לחשוב מחשבה אחרת ואפילו לגדולי המעלה כמלכים והשרים ולא יתבוששו. וקרוב לזה הוא מה שאמרו ז"ל (ב"ר פ' צ"ג) מה פרעה מבטיח ואינו עושה אף אתה כן. ויתכן שיוסב סופו לראשו. יאמר שוה הוא אצלי לדבר ולזעוק באזניך על צרתי כאלו אצעק לפניי פרעה מלך הארץ ויש במשמע שבלבם להתרעם לפני המלך להודיעו כל המעשים ההם כי גבוה מעל גבוה ירא וישפוט עליהם.

אמנם הדבר אשר ירצה לטעון הוא מהמין אשר ביארנו על אומרו מה נדבר כי רצה להוכיח בדברים נכונים וטעמים מספיקים ושמן הראוי והנאות חוייב לוותר את הדין אצל זה הנער אע"פ שימצא חייב בדבריו. וזה לשלש טענות יתבארו היטב מתוך דבריו האחת מפאת הנשפט והוא שכבר יחייב הדעת והוסכם ממניחי הנמוסים שלא להשוות כל עוברי דת בעונשין דרך משל שאם תשים הדת להכות הגנב מאה ויזדמן כי יגנוב נער ורך בשנים. או זקן. או אדם חלוש המזג. ודאי לא יכהו במספר ההוא, כי ימות. ומכות הענישוהו לא מיתה. ובזה הסמיכה התורה האלהית במה שבא בקבלה (מכות כ"ב א) מאומד הנלקה לפי כחו בשתי ידות או פחות ואמרו (שם ב) אם נתקלקל ברעי פטור שכבר נקלה והטעם שכבר יורה שקבל מהעונש יותר מכדי כחו.

השנית מפאת זולתו והוא שכבר ימנעו מהעניש את החייב אם יסובב מענשו נזק גדול והפסד עצום לאחרים רבים ונכבדים אשר לא חטאו. כמו אם החוטא היה חכם מופלג גבור או רופא מובהק ומהעדרו תקבל המדינה נזקים גדולים כי לא ימצאו תמורתו ואחשוב כי מזה הטעם היה ויתורו של דוד אצל יואב כל ימי חייו ואפשר שגם לשמעיי נשא לחכמתו. ומזה הצד נתנו טעם קצת המחברים במה שלא נענש דוד בחטאו כשאל שאם יומת כבר יוסב העונש לכל ישראל שהיה להם מושיע ורב. ומזה הטעם עצמו אמרו (ש"א י"ד) היהונתן ימות אשר עשה וכו'. והוא היה הבן הבכור הראוי למלוך תחתיו וגדולה מכלן נלמוד משאלת האשה התקועית (ש"ב י"ד) על אודות בנה אשר אמרה שרצח את אחיו וממה שענה אותה דוד המלך עם היותו מתואר לעושה משפט וצדקה בכל עמו.

השלישית מפאת המשפט בעצמו וזה שאם יהיה לאיש חטא משפט מות או גלות אין ראוי להחליף משפטו ולהמיר אותו בפדיון ממון כי התורה חייבתו על זה דוקא כמו שאמר (במדבר ל"ה) ולא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו וכו'. ולא תחניפו וכו'. אבל אם נתחייב למה שיגזור עליו המלך מיתה או ייסורין או עבדות עולם, ביד המלך או השופט לעשות הטוב בעינינו ולפדותו במה שירצה מהממון או מאיזו פשרה וכל זה הוא מבואר. ומשלשה אלו הצדדין בקש יהודה שיתחסד עמהם

בדבר ישועה ורחמים לו הונח בחטא בנימן בענין הגביע מה שלא יאמן כמו שיראה מכלל דבריו. וזאת היא כוונת כל דבריו אשר התחיל.

אדוני שאל את עבדיו וכו'. כבר אמרנו בספקות שכל דברי יהודה בכאן מראשן ועד סופן היו זולת מה שעבר מהן בשעת מעשה עם יוסף ואחיו וכי קשה בעיני ג"כ לומר שהיה מעיז להרבות שקרים בפני אדוני הארץ לזה אני אומר שאמתת הענין הזה הוא כי לא היו אותן הדברים כן בפועל. אבל שהיו שם בכח וראשן מוכיח על כלן וזה כי כמו שהשאלה הראשונה ותשובתה הוא מבואר היותם מזה המין בלי ספק כי עלילתו לומר להם מרגלים אתם היא במקום שאלת היש לכם אב או אח מטבע הענין כי על פי דבריו הוצרכו לומר שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש אחד נחנו וכו' כמו שפירשנו שם. כן תשובתם זו וכל מה שנמשך מדבריהם ראוי שיובן מזה המין. ועל זה היסוד אמר אליו אדוני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח שכיון ששמת עלינו עלילות ונתת אותנו כמרגלים את הארץ אשר על זה הוכרחנו לומר בני מי אנחנו וכמה אנחנו הרי הוא כאלו שאלת אותנו בפירוש היש לכם אב או אח ולזה ג"כ תשובתנו באמרנו י"ב עבדיך אחים אנחנו בני איש אחד היתה כאלו אמרו יש לנו אב זקן וילד זקונים קטן. כי מסתמא מי שיש לו י"ב בנים הוא אב זקן. ואחר שאמרנו בני איש אחד מכלל שאין אנחנו בני אם אחת. ובאמרנו הקטן את אבינו היום. מכלל שהוא בן זקונים לו. גם באמרנו והאחד איננו רמזנו שהם בני אם אחד. ומההכרח שהבן הצעיר הנשאר לבדו לאמו שיהיה ידיד נפש הזקן אביו. ותאמר אל עבדיך וכו'. ירצה עם כל זה היית כחרש לא שומע ולא חמלת ואמרת הורידוהו אלי ואשימה עיני עליו. שהכוונה שלא תעשה לו שום רע רק שתראה בו אם כנים אנחנו ומאחר שלא הודינו לך בדבר ונאסרנו עליו היה לך להבין ממנו שהיתה סכנה באביו כאלו אמרנו שלא יוכל הנער לעזוב את אביו ועזב את אביו ומת. ועם כל זה עמדת בדברך אמרת את אחיכם הקטן תביאו אלי ויאמנו דבריכם ולא תמותו והוא כאלו מנעת ממנו לגמרי לראות פניך בלתי אחינו אתנו וכל זה מה שיתבאר ממנו כי אין הראוי שישפט זה הנשפט בדין ההוא בשום פנים כי הנער אשר הוא בן זקונים אצל אביו ורך ויחיד לפני אמו אשר גדל בגעגועין ושעשועים איך יוכל לסבול משא עבודת עבד. וכיון שהודיעוהו כן קודם מעשה ולפי המובן ממשמעות דבריהם הנה הוא ראוי שיאמנו בו יותר ממה שיאמרו אותו בביאור ובשעת מעשה וזה מבואר מטבע הענין בלי ספק.

אמנם על הטענה השנית אשר מצד הזולת יאמר שכבר יגיע מזה העונש לאביהם ולהם נזק יותר גדול ועצום ממה שיגיע אליו. ועל מה שיגיע לאביהם שהוא העקר אמר ויהי כי עלינו אל עבדך אבי וכו'. יאמר כי כשעלו אליו מיד הודיעוהו את דבריו ואת מאסר שמעון עד בא בנימן שם. וכשהוצרך מעקת רעב לומר להם שובו שברו לנו מעט אוכל הם כבר שמו הדבר לנמנע עד שהחליטו לא נוכל לרדת. והטעם אם יש אחינו הקטן אתנו וירדנו כי לא נוכל לראות פני האיש וכו'. שידענו שלא יסכים הזקן בירידתו והתלוי בנמנע חשבנוהו לנמנע. ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם וכו'. ירצה ששם שהודיעוהו סכנת חמת מלך העומדת לעומתינו אם נראה פניך זולתנו לא סר מבקש ממנו שנשים נפשינו בכפינו ונבוא בלתו. כמו שאמר לנו אתם ידעתם כי השנים האלו לבדיהם הם החשובים אצלי לבנים בבחינת אהבתי אליהם ואל אמם, ושיצא האחד מאתי ובשגגה שאמרתי אך טרוף טרוף, פתחתי פי לשטן ולא ראיתיו עד הנה. וכ"ש שתהיה הדאגה יותר גדולה בזה אם תקחו אותו מאת פני לנער זה וקרהו אסון בודאי תורידו את שבתי ברעה שאולה. ובמדרש (ב"ר פ' פ"ד) אמר רבי חמא בר חנינא הדברים הללו היה יעקב אבינו נזכר ומעיו מתחתכין אמר יודע אתה שאחיד שונאין אותך ואמרת לי הנני ע"כ. ומה גם עתה בלקחו את זה מאת פניו על מנת כן שאם ימשך לו אסון הוא ימות עליו בפתע ובנפש מרה וכבר ישיג הזקן העונש העצום והכבד על לא חמס עשה. אמנם על מה ששיגי להם גם כן מהרע והנזק עם היותם

פטורין מן הדין כמו שאמר ואתם עלו לשלום אל אביכם. אמר, ועתה כבואי אל עבדך אבי והנער איננו אתנו ונפשו קשורה בנפשו והיה כראותו כי אין הנער וכו'. אמר איך נעלה אליו לשלום כי אין רע ומר ממות מאשר ישיג אותנו בהיות גורמים מיתת אבינו הזקן בידנו אשר אין לו שום המלט ממנה לפי אומץ הקשר ואהבה אשר ביניהם כי הם כשני גופים בנפש אחת והרי רעת העונש ונזקו יגיע לנו יותר ממה שיגיע אליו עשר פעמים וכבר יהיה יותר ראוי למחול לחוטא מהעניש את שלא חטא. ויתכן גם כן כשהטענה אשר מצד אביהם תמשך עד ונפשו קשורה בנפשו. והיה כראותו וכו' תהיה הטענה אשר מצדם.

ואחר שזכר נופת טענותיו אשר מבי' הצדדים וחשב אם אולי לא יכנסו באזניו, בא אל עוצם הטענה השלישית אשר מצד המשפט אשר היא חזקה מאד ואמר כי אחר שנגזר עליו עונש העבדות שהוא שווי ממון ואינו מהמשפטים הגופיים אשר לא יסבלו הפשרה וחלוף הסובלים הוא ראוי ומחוייב שיקובל בו כפר ופדיון כ"ש כשיהיה הכפר והתמורה לתועלת האדון והנאתו ולזה אמר כי עבדך ערב וכו'. ועתה ישב נא וכו'. ירצה אחר שעבדך ערב את הנער מעם אביו ואני הייתי סבת בואו הנה מזולתו מכל אחי לי משפט הגאלה ולי נאה לישב תחתיו עבד לאדני. ומעתה אני מקבל עלי עול עבודתו והנער יעל עם אחיו. ואתה אדוני תתחייב לקבל אחר שלכל דבר אני יפה ממנו. וגם הוא דבר שיאות לי מאד כי מלבד היותי ערב בדבר אבחר בזה בלב שלם כי איך אעלה אל אבי לראות הרע והצער אשר ישיגוהו אשר לא אוכל להצילו מהם וטוב לי כי עונתי להיות עבד עולם מסבול היותי כל יום עומד על דם אבי ואין מציל. והנה במאמר כי עבדך ערב הקדים הטעם למוטעם או הסבה למסובב וכמוהו רבים. ובאמת עוצם דבריו וחוזק טענותיו והפלגת התעצמותם עם הצלת אחיהם זה נכנסו באזניו ולא שבו ריקם כמו שסמך ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו וכו'. הנה בפעם הראשונה כששמע דבריהם שאמרו אבל אשמים אנחנו על אחינו וכו' ונכמרו רחמיו אליהם נאמר ויסב מעליהם ויבך וישב אליהם. ובפעם השנית נאמר וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו אל אחיו ויבקש לבכות ויבא החדרה ויבך שמה. ואחרי כן נאמר וירחץ פניו ויצא ויתאפק ויאמר שימו לחם. לזה אמר הכתוב כי הפעם הזאת נתמלא עליהם רחמים יותר מהראשונות. וכבר היה צריך להסב מעליהם או להסתיר מהם לבכות שם ולהתאפק ולשוב אליהם כפעם בפעם כי לא היה יכול לעשות כן ולהתאפק לסבת כל הנצבים עליו כי היו שם רבים מאנשי הבית ומבית פרעה והיו עוטרם אותו פנים ואחור ולא יכול להסב מהם וכל שכן לבא החדרה מבלי שירגישו בבכייתו ולזה מהר לקרוא הוציאו כל איש מעלי כדי שיהא לו פנאי לכך והוא לא עצר כח מפני רכות לבבו ורחמנותו על אחיו והוכרח לתת קולו בבכי ובגעייית קולו אמר אני יוסף העוד אבי חי. וזה שאמר הכתוב ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו יאמר כי במה שקרה הענין כן נעשה מאליו שלא היה איש בהודעו להם שכבר יצאו ואם שיציאתם היתה לכוונה אחרת. והכוונה באומרו תחלת דבריו העוד אבי חי כבר כתבנוה ראשונה.

וזה כי לא נודע לו מחיי אביו עד עתה וגם עכשו ממה שהפליג יהודה בצער אשר מצא את אביו בקוחתם מאתו את בנימן חרד חרדה גדולה ואמר העוד אבי חי כי ירא אנכי אותו שמא הגיעהו מהצער שיעור שימות בו ולא אזכה ראות פניו. ולזה סיים דבריו מהרו ועלו אל אבי וכו' ולא יכלו אחיו לענות אותו על ענין בריאותו דבר גדול או קטון כי נבהלו מפניו ולשונם בבושה נשתה.

אברבנאל בראשית מ"ד-מ"ו שאלות א'-ה'

השאלה הא' בפסוק הראשון ויגש אליו יהודה וגומר כי מה ענין זאת ההגשה והלא יהודה היה מדבר עמו קודם

זה ולפניו היה עומד ומאין נגש ואנה נגש גם כן ומה ענין אמרו באזני אדוני כי בהיותו מדבר עמו היה מדבר באזניו ופירש רש"י יכנסו דברי באזניך ולא מצינו זאת הכונה בלשון אשר כזה. באזני בני חת דבר נא באזני העם. גם כי מלת נא מחוברת לדבור לא לשמיעה והכנסת דבריו באזניו ומה ענין בי אדוני.

השאלה הב' באמרו ואל יחר אפך בעבדך וגומר כי למה יחר אפו על בקשתו ותחנתו וחכמינו זכרונם לברכה אמרו שדבר אליו קשות שהיה כל זה תחבולה ממנו ולזה אמר אדוני שאל וגוי כמו שפירש"י וכן ואשימה עיני עליו וכי זו היא שימת עין וכו' אבל פשט הכתובים הוא כמו שכתב הרמב"ן לעורר רחמי יוסף ולמה אם כן יאמר ואל יחר אפך בעבדך והנה קודם זה כבר דבר עמו דברים אחרים ורמז לו על התחבולה באמרו מה נאמר לאדוני כמו שפירשתי למעלה ולא אמר באחד מהם ויגש אליו ואל יחר אפך וכל שאר הדברים.

השאלה הג' באמרו כי כמוך כפרעה כי מה צורך במאמר הזה ולא נאמר כן בשאר הפעמים שדבר אליו והמפרשים כתבו שמלת כי תשמש בלשון אף על פי כמו כי אם קשה עורף הוא רפאה נפשי כי חטאתי לך. והשמוש הזה אינו אמיתי כי תמיד מלת כי תבא לתת טעם והראיות שהביאו על זה המה עדים בדבר שכלם נתינת טעם כפי הפירש האמיתי בהם.

השאלה הד' באמרו אדוני שאל את עבדיו לאמר כי אין הספור הזה אמיתי והיה לו לומר שאמי להם מרגלים אתם ושהם מעצמם להתנצלותם אמרו ענין אביהם ואחיהם הקטן כי הוא לא שאל מהם דבר מזה והיאך העיז פניו יהודה לפני אדוני הארץ לאמר מה שלא היה.

השאלה הה' לאיזה תועלת הביא והאריך יהודה בכל הספור הזה והנה אם היה דעתו להכיר את רחמי יוסף ולומר שהם מוכרחי' בהבאת בנימן לאביו כמ"ש הרמב"ן היה די שיזכור שלא יוכל אביו לעזוב את בנו ועזב את בנו ומת וערבותו עליו לא כל שאר הדברים שעברו שלא היה בהם צורך לענין זה.

אברבנאל בראשית מ"ד

ויגש אליו יהודה עד ולא יכול יוסף. כפי דרך חכמינו זכרונם לברכה רצה יהודה להוכיח במשפט את יוסף מהעלילות שהעליל נגדם. ואמנם כפי הפשט אחשוב אני שהיתה כוונת יהודה לעורר רחמי יוסף שיקח אותו לעבד עולם וישלח את בנימן מפני שיצא ערב להשיבו אל אביו כדי שלא ימות הזקן מדאגה מדבר בנימן בנו. ולפי שלא יאמר יוסף שהיה זה תחבולה מיהודה כדי להוציא את בנימן מתחת ידו ושלא היה אמת צער אביו ואהבתו את בנימן לכך זכר לפניו הענינים אשר קדמו להוכיח מהם שמתחלה ידע יוסף אהבת הזקן את בנימן ומעתה ידע שלא היה יהודה מחדש מלבו הטענה הזאת מצער אביו ומפני שהיה יוסף שליט על הארץ לא יעשה עול מפורסם וכמ"ש חלילה לי כי האלהים אני ירא חשב יהודה שאין ראוי לדבר אליו בפרסום בפני הכל שיקח אותו לעבד תמורת בנימן כי היה זה עול גלוי שיפטור את החוטא ויעניש תחתיו את הנקי והוא כבר אמר האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד ר"ל הוא ולא אחר. ומפני זה הוצרך יהודה לדבר אליו בקשת התמור' והחלופי' בסתר ובלאט שישמעוהו הוא לבדו ולא ידעו ולא ישמעו ממנו הזרים שיושבים בבית כי היה זה כמי שנודר שוחד אל השופט שצריך שידור אותו בלאט וחשאי.

וזה ענין ויגש אליו יהודה כי הוא היה בבי' יוסף ואנשי' רבים שמה והוא היה מדבר על ענינו. וכאשר רצה לדבר מענין החליפין נגש אליו לדבר עמו בלאט וזהו ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ר"ל עתה ידבר נא עבדך בסתר

באזני אדוני ולא באזני כל העם אשר בבית ולפי שהיה לו לדבר בענין ערבותו שהיה מיוחד אליו מבין שאר אחיו לכן אמר בי אדוני ר"ל בי אדוני הצער והעון הזה בעצם ועל כן ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני לבדו שלא ישמע ממנו אדם אחר. ועל הדרך הזה פירשתי ויגשו אליו בני גד ובני ראובן כי רצו לדבר אליו בסתר ומשה פרסם מה שאמרו לו באותה הגשה. ולפי שאין מדרך המוסר שיגש אדם הדיוט לדבר לאדון הארץ קרוב לאזנו פניו בפניו כאלו פיו על פיו לכן אמר אל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה ר"ל אל יחר אפך בהגשה וגם בבקשה הזאת מהתמורה כי איני עושה זאת לבזותך כי בעיני כמוך כפרעה. או יאמר שאתה חשוב כמלך וכל מה שתראה תעשה ומי יאמר לך מה תעשה כי שופטי המדינות לא יוכלו לשנות את דבר המשפט. אבל המלך עצמו יעשה כרצונו ויצליח והותרו במה שפירשתי בזה הג' שאלות הראשונות.

ואמנם אמרו אדוני שאל את עבדיו וגו' אפשר לפרש שהיה דעתו לומר שמתוך תואנותיו ועלילותיו הוצרכו לומר כן כאלו שאלם כן. והיותר נכון אצלי שהוא בתמיהה כלומר האם אדוני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח באמת לא שאל ואנחנו מעצמנו מבלי שאלתו אמרנו יש לנו אב זקן וילד זקונים קטן וגו' וזה יוכיח שאין אנחנו מחדשים המאמר הזה כי הנה אז מעצמנו אמרנו זה להיו' דבר אמתי ומבלי כזב.

ומזה יראה שהיה הנער הזה אהוב מאד אצל אביו כיון שמתחלה מבלי הכרח מעצמנו דברנו זה עד שמפני מה שאמרנו אמרת אתה הורידוהו אלי ואשימה עיני עליו ומה צורך ואשימה עיני עליו אלא בעבור מה שאמרנו שהיה אהוב אצל אביו מאד לא יפרד ממנו שעה אחת ומיד באותו מעמד אמרנו אל אדוני לא יוכל הנער לעזוב את אביו ועזב את אביו ומת ר"ל שהנער עצמו לא יוכל לעזוב אביו לפי שידוע הוא כי אם יעזוב את אביו מיד ימות אביו. והנה באותה שעה גלינו לך אמתת הדבר מהקשר נפש הזקן בזה הנער.

ואי"ת אם כן איפה למה הבאתם אותו הנה אדוני יודע שאתה הסבות את לבנו אחורנית שאמרת אם לא ירד אחיכם הקטון אתכם לא תוסיפון לראות פני. והנה לא זכרו לו תואנת המרגלים כדי שלא יפתח פיו לשטן לא ישוב לדבר בה עוד. הנה התבאר שהיה הספור הזה לעורר רחמי יוסף על אביהם הזקן ושצדק יהודה במאמר אדוני שאל כפי כונתו והותרו השאלות הד' והה'.

עוד הביא יהודה ראיה מדברי אביו שבהיותו בצער הרעב באמרו שובו שברו לנו מעט אוכל כשאמרו לו לא נוכל לרדת אם יש אחינו הקטון וגו' לא נתרצה לתתו להוליך עמנו אלא אמר אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי רוצה לומר אשתי המיוחדת לי שנים בלבד ילדה לי כאלו היו כל השאר מהבנים כבני פלגשים. ויצא האחד מאתי כלומר ולא ידעתי מה היה לו. ואמנם אמרי ואומר אך טרוף טורף אחר שיתמיד היה יעקב חושש שמא הרגוהו אחיו ולפי שהם מתרעמים מזה והיו אומרים שהיה בזה חושד כשרים ושהיה יוסף נטרף מהחיות לזה אמר כאן ואומר אך טרוף טורף. רוצה לומר איני רוצה עתה להתוכח בדבר הזה אבל אומר כדבריכם שטרופ טורף כלל הדברי' שלא ראיתיו עד הנה והיה מה שהיה וזה טעם ואומר. ואם תקחו גם את זה מעם פני בריא לי בשבועה שיקראהו אסון כי היה חושש הזקן שימיתוהו אחיו ושיאמרו שקרהו אסון בדרך והורדתם את שיבתי ברעה שאולה כי אתם תהיו הממיתים לא האסון וגם זו היתה טענה חזקה להוכיח שימות הזקן אם לא ישוב הנער אליו ושיחשוב שאחיו המיתוהו בדרך והותרה השאלה הו'.

ואחרי ההקדמות האלה הוציא יהודה התולדה באמרו ועתה כבואי והסתכל שמלת כבואי הוא מקור ישמש לכל הזמנים והוא כח ק"ו וענינו ועתה מה נאמר אם כבואי אל עבדך אבי ר"ל כאשר באתי אל עבדך אבי עם היות שאז הנער איננו אתנו ועם כל זה היה אז נפשו קשורה בנפשו כאלו היו שני גופים בנשמה אחת כל שכן וכל שכן

שיהיה עתה כראותו כי אין הנער באמת ימות הזקן כי אין ספק שלא ירגיש אדם אהבתו אל בנו בהיותו עמו בין ידיו כאשר ירגיש בהיותו נפרד ממנו כי אז תתחזק עליו תשוקתו ולכן עשה יהודה הק"י הזה כבואי אל עבדך אבי ר"ל אם כאשר באתי שמה שעדין היה הנער עמו ולא היה אתנו היתה כל כך נקשרת אהבתו אותו כאלו נפשו קשורה בנפשו ומה יעשה עתה כשנשוב שבראותו שאין הנער אתנו בלי ספק ימות הזקן באהבתו ונהיה אנחנו הורגים אותו בידינו במה שלקחנו הנער מאתו וזהו והורידו עבדיך את שיבת עבדך אבי ביגון שאולה. והותרו בזה השאלות הז' והח'.

ולפי שבטענות האלה שעשה יהודה היה הוא ואחיו שוים בדבר ראה עוד לעשות טענה אחרת מיוחדת אליו מפאת הערבות שערב את בנימן שעליה אמר בי אדוני ועל זה אמר כי עבדך ערב את הנער וגוי כלומר בעבור שעבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים שיהיה ענשו מתמיד ונצחי כל הימים גם אחרי מותו לכן עתה יהי נא חסדך שישב עבדך תחת הנער עבד לאדוני כי לכל דבר עבדות אני יותר הגון ומוכן ממנו. ואל יתמה אדוני איך אבחר אני להשאר פה עבד עולם כי טוב לי כי עוניתי בעבדותי משאעלה אל אבי והנער איננו אתי כאשר נתחייבתי בדבר פן אראה ברע אשר ימצא את אבי ויהיה לפי זה מאמר כי עבדך ערב את הנער סבה ועתה ישב נא עבדך מסובב ולכן זכר הסבה ראשונה והמסובב אחרי כן והותרו עם מה שפירשתי בזה השאלות הט' והי'.

ובזה השלים הכתוב לספר ששלם הקדוש ברוך הוא אל חק אחי יוסף מדה כנגד מדה כל מה שעשו. ואם בתואנת המרגלים ובמאסר שמעון ועבדות בנימן כמו שביארתי ולא נשאר להפרע רק מיהודה שהיה היועץ במכירתו לעבד ולכן הוכרח הוא לשעבד עצמו לעבד עולם תחת בנימן בן אמו ובזה נשלם הפרעון שלו. וכבר ביארתי שנענש יהודה בהכר נא למי החותמת תחת מה שאמרו לאביהם הכר נא הכתונת בנך היא אבל אין העונש הזה שוה כי אם הפך כי הנה ליעקב אמרו הכר נא בבשורה רעה על מות בנו וליהודה אמרו הכר נא למי בבשורה טובה שיהיה לו בן או בנים מתמר. גם שמאמר הכתונת בנך לא היה יהודה לבדו האומר כי כל אחיו היו בזה אבל בענין הזה היה העבדות עונש ליהודה כי הוא היה היועץ במכירת יוסף לעבד ולכן הוא מכר עצמו לעבד למי שנמכר בעצתו.

MODERN TEXTS

מעשי ה' מעשי אבות מ'

ידבר נא עבדך דבר באזני אדני – שמעתי אומרים דרך הלציי שיהודה היה אומר ליוסף שידבר לו עבדו שהוא אותו שרדף אחריהם, שידבר לו באזנו שהוא יודע שהכל הוא עלילות דברים. אבל יתכן לומר נכון מזה נמשך אל מה שאמר לו כי כמוך כפרעה, שהאמנם יהודה היה רצונו לדבר בלחש ליוסף, לפי שהיה רוצה לדבר קצת טענות כאלו הם תרעומות על הנהגתו עמהם, ונתיירא שאם יאמר לו בקול רם הנה יכעוס עליו מפני השומעים, אבל בינו לבין עצמו מאחר שגם הוא יודע אמתות הענין לא יכעוס ויעביר כדרך כל שר מושל וקצין.

שד"ל בראשית מ"ד: ט"ז

האלהים מצא וגו': עשה עצמו כמודה, כי ראה שאם היה מכחיש, לא היה מועיל כלום והיה מקציפו יותר, ואחר שראה שאין תקנה להציל את בנימין, בחר שתהיה האשמה של כולם יחדיו, ולא על בנימין לבדו; ובפרט כי בתחילה אמרו אשר ימצא אתו מעבדיך ומת, ואעפ"י שהאיש אמר להם אשר ימצאו אותו יהיה לי עבד, הנה אם היה נשאר לבדו עבד, מי יצילו מיד אדוניו, אם ירצה להעליל עליו פעם אחרת? והנה אם מאהבתו את בנימין ואם מפני שערב אתו לאביו ואם מפני החרטה על מה שעשו ליוסף, בחר להיות הוא ואחיו בעבדות עם בנימין, ואולי במשך הזמן ימצאו מקום לברוח משם כולם יחדיו. וראזנמילר אומר כי יהודה האמין שבנימין גנבו.

שד"ל בראשית מ"ד: י"ח

ויגש אליו יהודה: אחר שאמר להם דרך חיבה: ואתם עלו לשלום אל אביכם, הרהיב בנפשו עוז לבקש ממנו דבר לפני משורת הדין מצד החמלה והחנינה; ור' יהודה המכונה מיסיר ליאון בספרו נפת צופים האריך לבאר יקר תפארת המאמר הזה כולו. ידבר נא עבדך דבר וגו': הרשני לדבר לפניך עוד דבר אחד, אעפ"י שמן הדין לא היה לי להעזי פני לדבר לפניך ולהתנגד למוצא שפתיך, כי כמוך כפרעה ומעלתך וממשלתך כמעלתו וכממשלתו (אח"ס); ואמנם עיקר כוונת יהודה באמרו אשר הוא בא לדבר באזני יוסף הוא מה שפירש בסוף דבריו עתה ישב נא עבדך תחת הנער וגו' כי למעלה אמר לו הננו עבדים לאדני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו, וזה לא רצה יוסף לקבל, כי היה זה מעשה עוול שיעניש מי שלא חטא; ועכשיו יהודה מבקש ממנו שיתרצה בחליפין, וישלח את בנימין לאביו וייקח יהודה במקומו, וזה מפני שהוא היה ערב בשבילו, וכמו שבזמן שאין הלווה יכול לפרוע חובו נפרעים מן הערב, כך עכשו שבנימין לא יוכל להישאר שם בלתי שימות אביו, יתרצה לקחת יהודה במקומו. והכורס מפרש ידבר נא וכו' אעפ"י שאתה חשוב כפרעה. ורשב"ם ורמב"ן ורלב"ג פירשו כי ירא אנכי לדבר לפניך כי אתה כפרעה, ור"ע ספורנו פירש כי מה שאטיח דברים נגדך איננו למיעוט חשיבותך בעיני, כי אמנם אתה בעיני כמלך. ונ"ל שאם באנו לדרך זו יותר היה ראוי לומר בהיפך שאע"פ שאני ניגש לדבר עמך, לא אזול בכבודך ולא אומר דבר שיהיה רע בעיניך, כי באמת חשוב אתה בעיני כמלך; וכן דעת קלעריקוס אלא שלפי זה היל"ל כי כמוך כפרעה בעיני.

שד"ל בראשית מ"ד: י"ט

אדני שאל: באמת לא שאל אותם על כך, אך אמר להם מרגלים אתם והיה זה מה שהכריחם לומר לו שנים עשר עבדיך וגו', ויהודה לא רצה להזכיר מאומה ממה שדיבר איתם קשות, והחליף הסיפור מעט, בחכמה ובתבונה (אח"ס). ולדעת אוהב גר ז"ל באמת שאל אותם יוסף על כל זה והכתוב קיצר למעלה.

שד"ל בראשית מ"ד: כ"א

ואשימה עיני עליו: לא ייתכן לפרש אשגיא עליו לטובתו, כמו קחנו ועיניך שים עליו (ירמיה ל"ט י"ב) וכדעת רמב"ן, רלב"ג ור"ש דובנא, שא"כ נראה כאילו כבר פירש להם שדעתו לעכב אצלו, כי בלאו הכי מה צורך שישגיא עליו בבואו דרך עראי עם אחיו לשבור שבר, ואם היה אביו ירא פן יקראנו אסון, פחדו היה על סכנת הדרכים, לא על איזו שעה שהיה לו להתעכב במצרים. על כן נראה כדעת ראב"ע שאין הכונה אלא שאראה אותו, אעפ"י שראב"ע סתר דבריו בתהלים ל"ג י"ח. והנה גם כאן התחכם יהודה ולא הזכיר שמה שרצה יוסף

שיביאו אחיהם הקטן היה כדי לברר אם כנים דבריהם, והזכיר הענין כאילו רק דרך חיבה ביקש לראותו (אח"ס).

שד"ל בראשית מ"ה:א'

ולא יכול יוסף וגוי' – בתחלה היה בלבו לעכב אצלו בנימין ולשלח את אחיו בלי שיתודע אליהם, ועתה כשאמר לו יהודה והיה כראותו כי אין הנער ומת, נכמרו רחמיו על אביו, ומצא עצמו מוכרח להניח לבנימין שישוב אל אביו לבלתי ימות אביו, אך עם כל זה חשקו לקרב אליו בנימין נשאר בתקפו. והנה לא מצא תחבולה לשלח את בנימין אל אביו וגם לקרבו אצלו, אלא בשיתודע אליהם ויקראם כלם לבא אצלו, או כדעת אח"ס, בראותו עוצם התאמצות יהודה להשאר הוא עבד תחת בנימין נכמרו רחמיו על אחיו והסכים להתודע אליהם; אך היה מתאפק ומושל ברוחו שלא להתודע אליהם בפני המצרים הנצבים עליו, לבלתי ישמעו גנותם ששנאו את אחיהם ומכרוהו; ואולם בסוף מאמרו של יהודה נכמרו כל כך שלא יכול עוד להתאפק והוכרח לזעוק הוציאו כל איש מעלי.